

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

SUVI LINTULA

Oheishuoltajuus

Opas leskiperheille

LIIKETALouden TUTKINTO-OHJELMA
2021

Tekijä(t) Lintula, Suvi	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä Marraskuu 2021
	Sivumäärä 40	Julkaisun kieli Suomi
Julkaisun nimi Oheishuoltajuus - Opas leskiperheille		
Tutkinto-ohjelma Liiketalouden koulutusohjelma		
<p>Suomessa vuosittain noin 4500 työikäistä henkilöä jää leskeksi ja noin 2000 alaikäisen lapsen toinen vanhempi menehtyy. Toisen vanhemman kuolema tarkoittaakin leskiperheessä yleensä totaalista yksinhuoltajuutta leskivanhemmalle. Oheishuoltajuuden myötä leskivanhempi pystyy jakamaan lapsen huoltoon liittyviä vastuita ja velvoitteita lapselle läheisen aikuisen kanssa.</p> <p>Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annettuun lakiin (361/1983) tehtiin mittava uudistus, joka astui voimaan 1.12.2019. Uudistuksen myötä oheishuoltoa koskevassa järjestelyssä voidaan käyttää sopimusmenettelyä riidattomissa ja lapsen edun mukaisissa tapauksissa. Aiemman lainsäädännön aikana oheishuoltoa koskevan päätöksen pystyi tekemään ainoastaan tuomioistuin.</p> <p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa leskiperheille opas oheishuoltajuudesta ja kuinka siitä koskevasta järjestelystä voidaan sopia. Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena empiirisenä oikeustutkimuksena, jossa käytettiin konstruktiiivista lähestymistapaa. Empiirisen oikeustutkimuksen menetelmiä käyttäen tutkittiin oheishuoltajuutta ja siihen liittyvää sopimusmenettelyä. Lähteinä työn teoriaosassa käytettiin ajantasaista lainsäädäntöä, lainvalmisteluaineistoja, oikeuskäytäntöä ja oikeuskirjallisuutta. Tutkimuksen tuloksena syntyi konstruktio eli opas oheishuoltajuudesta, joka on suunnattu leskiperheille. Lopputulos oli käyttökelpoinen ja asetettujen tavoitteiden mukainen.</p>		
<p>Asiasanat oheishuoltajat, lapsen huolto, perheoikeus, lapsen etu, yhden vanhemman perheet, leskeys, orvot</p>		

Author(s) Lintula, Suvi	Type of Publication Bachelor's thesis	Date November 2021
	Number of pages 40	Language of publication: Finnish
Title of publication Co-Custody - A Guide to Widowed Families		
Degree program Business Administration		
<p>Each year in Finland, approximately 4,500 people of working age find themselves widowed, and about 2,500 minors lose one of their parents. Death of the other parent in a widowed family usually means total sole parenthood for the widowed parent. Co-custody enables the widowed parent to share the responsibilities and obligations associated to the child's care with a nearby adult.</p> <p>In 1st of December 2019 was renewed the law of Child Custody and Right of Act Access 361/1983 The renewal allows to use contractual procedure concerning co-custody in undisputed cases and in the best interests of the child. During previous legislation, the co-custody decision could only be taken by the court.</p> <p>The purpose of this thesis was to produce a guide for widowed families on co-custody and how to agree on the arrangement for it. The study was conducted as a qualitative empirical law study using a constructive approach. Using the methods of empirical legal research, co-custody and the related contractual procedure were investigated. As sources, the theory section of the work used up-to-date legislation, lawmaking materials, jurisprudence, and legal literature. As a result of this study a construction or guide to co-custody for widowed families was completed. The outcome was usable and in line with the stated objectives.</p>		
<p><u>Key words</u> co-custodians, care of a child, family law, child's interest, one-parent families, widowhood, orphans</p>		

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 TYÖN TAUSTA	6
2.1 Taustaa, tarve oppaalle & työn tavoite.....	6
2.2 Toimeksiantaja	7
2.3 Opinnäytetyöongelma	7
2.4 Teoreettinen viitekehys	8
2.5 Tutkimusmenetelmät.....	9
3 LAPSEN EDUN ENSISIJAISUUS	13
4 LAPSEN HUOLTO	14
4.1 Vanhemmuus ja huoltajuus	16
4.2 Alaikäisen lapsen edunvalvoja.....	17
4.3 Huoltajan tehtävät	18
4.4 Huoltajien velvollisuus selvittää lapsen mielipide.....	19
4.5 Huoltajien yhteistoiminta	20
4.6 Huoltajan oikeus saada lasta koskevia salassa pidettäviä tietoja	21
5 LAPSEN ELATUS	21
5.1 Lapsen oikeus elatukseen.....	22
5.2 Vanhempien elatusvastuu.....	22
6 OHEISHUOLTAJUUS JA TIETOJENSAANTIOIKEUS.....	23
6.1 Oheishuoltajuudesta sopiminen	25
6.2 Tietojensaantioikeudesta sopiminen	25
6.3 Sopiminen lapsen asumisesta oheishuoltajan luona.....	26
6.4 Ainoan vanhemman oikeus tehdä sopimus	26
6.5 Sopimuksen vahvistaminen.....	27
6.6 Tuomioistuimen päätös	28
6.7 Lapsen mielipiteen selvittäminen.....	29
6.8 Lapsen edun määrittäminen	29
6.9 Sopimuksen tai päätöksen muuttaminen.....	30
7 LAPSEN HUOLLOSTA SOPIMINEN	31
7.1 Lapsen huolto- ja tapaamisoikeussopimus.....	31
7.2 Huoltotietojen ilmoittaminen väestötietojärjestelmään.....	32
8 TYÖN TOTEUTUS	33
9 YHTEENVETO, POHDINTAA JA ITSEARVIOINTI	37
LÄHTEET	
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Suomessa vuonna 2020 alle 65-vuotiaita leskiä oli yhteensä 27 472 (Tilastokeskuksen [www-sivut 2021](#)). Vuosittain leskeksi jää noin 4500 alle 65-vuotiasta henkilöä ja noin 2000 alaikäistä lasta menettää toisen vanhempansa (Monimuotoiset perheet-verkoston [www-sivut 2021](#)). On kuitenkin huomioitava, että ainoastaan avioliitosta ja rekisteröidystä parisuhteesta leskeksi jääneet tilastoidaan ja näihin tilastoihin ei lasketa avoliitossa, rekisteröimättömästä parisuhteesta tai seurustelusuhteessaan puolisonsa menettäneitä.

Kun alaikäisellä lapsella on kaksi huoltajaa ja toinen heistä kuolee, tulee toisesta huoltajasta totaalinen yksinhuoltaja. Leskelle siirtyy puolison kuollessa kuolemaan liittyvien niin käytännön kuin juridisten velvoitteiden lisäksi kaikki alaikäisen lapsen huoltoon liittyvät velvoitteet. Opinnäytetyöni idea syntyiikin ajatuksesta, kuinka leskien taakkaa liittyen alaikäisten lasten huoltoon olisi mahdollista keventää. Oheishuoltajuuden myötä leski pystyy jakamaan lapsen huoltoon liittyviä velvoitteita ja vastuita lapselle läheisen aikuisen kanssa.

Lakiin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983, jäljempänä lapsenhuoltolaki) tehtiin mittava uudistus, jonka keskeisimpänä tavoitteena on parantaa lapsen edun toteutumista asioissa, jotka koskevat lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta. Lisäksi uudistuksen tarkoitus on tehostaa oikeuskäsittelyä asioissa, jotka liittyvät lapsen huoltoon ja tapaamisoikeuteen. Uudistuksen myötä oheishuoltajuudesta voidaan sopia vanhemman tai vanhempien ja oheishuoltajaksi ryhtyvän välisellä sosiaalilautakunnan vahvistamalla sopimuksella. Aiemman lainsäädännön aikana oheishuoltajuudesta pystyi päättämään vain tuomioistuin. Uudistettu lapsenhuoltolaki astui voimaan 1.12.2019. (Kemppainen & Määttänen 2018, 28-29.)

Lapsenhuoltolain uudistuksen myötä oheishuoltajuus opinnäytetyön aiheena onkin varsin ajankohtainen. Oheishuoltajuudesta ei ole myöskään leskiperheiden

näkökulmasta olemassa julkaisuja tai oppaita. Työni tarkoitus on palvella parisuhteen muodosta riippumatta kaikkia leskiperheitä, joissa on alaikäisiä lapsia, jotka ovat menettäneet toisen juridisen vanhempansa. Lisäksi työtäni pystyvät valtaosin hyödyntämään myös muut monimuotoiset perheet ja ydinperheet, joissa on tarve saada tietoa oheishuoltajuudesta. Pyydän lukijaa huomiomaan, että opinnäytetyö on kirjoitettu marraskuussa 2021 voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti ja ajantasainen lainsäädäntö tulee aina tarkistaa esimerkiksi Finlex-palvelusta.

2 TYÖN TAUSTA

2.1 Taustaa, tarve oppaalle & työn tavoite

Opinnäytetyöni aihe syntyi henkilökohtaisen kokemuksen ja kiinnostuksen pohjalta. Olen itse jäänyt leskeksi vuonna 2013 ja minulla on edesmenneen aviomieheni kanssa alaikäinen lapsi. Olen sittemmin muodostanut uusperheen, johon kuuluu minun ja aiemmin mainitsemani lapsen lisäksi uusi avopuoliso ja meidän yhteinen lapsemme. Olen paljon miettinyt sitä, kuinka molemmat lapseni voisivat olla mahdollisimman samassa asemassa ja kuinka uusi avopuolisoni pystyisi myös virallisesti vastaamaan isättömän lapseni huollosta. Oheishuoltajuus ei kokemukseni mukaan ole kovin tunnettu mahdollisuus leskiperheiden keskuudessa. Oheishuoltajuuden myötä leski pysyy jakamaan lapsen huoltoon liittyviä velvoitteita ja vastuita lapselle läheisen aikuisen kanssa. Muutama vuosi sitten luin sattumalta oheishuoltajuudesta. Tästä lähti myös idea opinnäytetyölleni ja ehdotin sitä syksyllä 2020 Nuoret Lesket ry:lle, josta tulikin toimeksiantaja työlleni.

Lapsenhuoltolakiin tehtiin mittava uudistus ja se astui voimaan 1.12.2019. Uudistetun lainsäädännön myötä oheishuoltajuudesta voidaan sopia ja lastenvalvoja voi vahvistaa oheishuoltosopimuksen (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 7 § 2 mom. 1 k.; 8 § 1 mom.). Aiemman lainsäädännön aikana oheishuoltajuudesta ei voinut sopia ja sen määrääminen tapahtui ainoastaan tuomioistuimen päätöksellä (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta alkuperäisessä muodossaan 7 §; 9 § 1 mom. 4 k.)

Oheishuoltajuudesta sopiminen ja sopimuksen vahvistaminen on siis tällä hetkellä hyvin yksinkertainen prosessi. Oppaan tarkoitus ja tavoite onkin tuoda leskiperheille tietoa oheishuoltajuudesta ja neuvoa kuinka siitä on mahdollista sopia. Tarkoitukseni on tehdä sisällöllisesti erillinen suppea opas/esite leskiperheille oheishuoltajuudesta. Itse opinnäytetyö toimii laajempaan ja kattavampana oppaana.

2.2 Toimeksiantaja

Nuoret Lesket ry on vuonna 2009 perustettu vertaistukiyhdistys, joka on suunnattu työikäisille leskille ja leskiperheille. Jäseniä yhdistyksellä on tällä hetkellä yli 800. Yhdistyksen toiminta on kaikille työikäisille leskille avointa, riippumatta puolison kuolinsyystä, parisuhteen muodosta tai perhetilanteesta. Yhdistys järjestää vertaistukitoimintaa ja tarjoaa neuvontaa asioissa, jotka liittyvät leskeyteen. Lisäksi yhdistys pyrkii vaikuttamaan epäkohtiin, jotka liittyvät leskien ja leskiperheiden oikeudelliseen ja taloudelliseen asemaan. Yhdistys järjestää myös koulutusta ja toimii kokemusasiantuntijana asioissa, jotka liittyvät leskeyteen. (Nuoret Lesket ry:n www-sivut 2021.)

Opinnäytetyöni ja sen osana leskiperheille laatimani oppaan avulla Nuoret Lesket ry pystyy välittämään tärkeää tietoa oheishuoltajuudesta leskiperheille. Oheishuoltajuuteen leskiperheessä on lapsen edusta lähtevä tarve usein jo sen perusteella, että lapsen toinen huoltaja on kuollut. Voidaankin katsoa, että kun oppaastani saaman tiedon avulla leski päätyy oheishuoltoratkaisuun, niin tämä parantaa leskiperheissä lapsen huollollista asemaa ja näin lapsen edun toteutumista. Yhdistyksen kautta tieto ulottuu kokemukseni mukaan myös niille leskille, jotka eivät ole yhdistyksen jäseniä. Toivonkin, että nämä jäsenettömät lesket, jotka hyötyvät työstäni päätyvät liittymään yhdistyksen jäseniksi ja näin tukemaan arvokasta toimintaa.

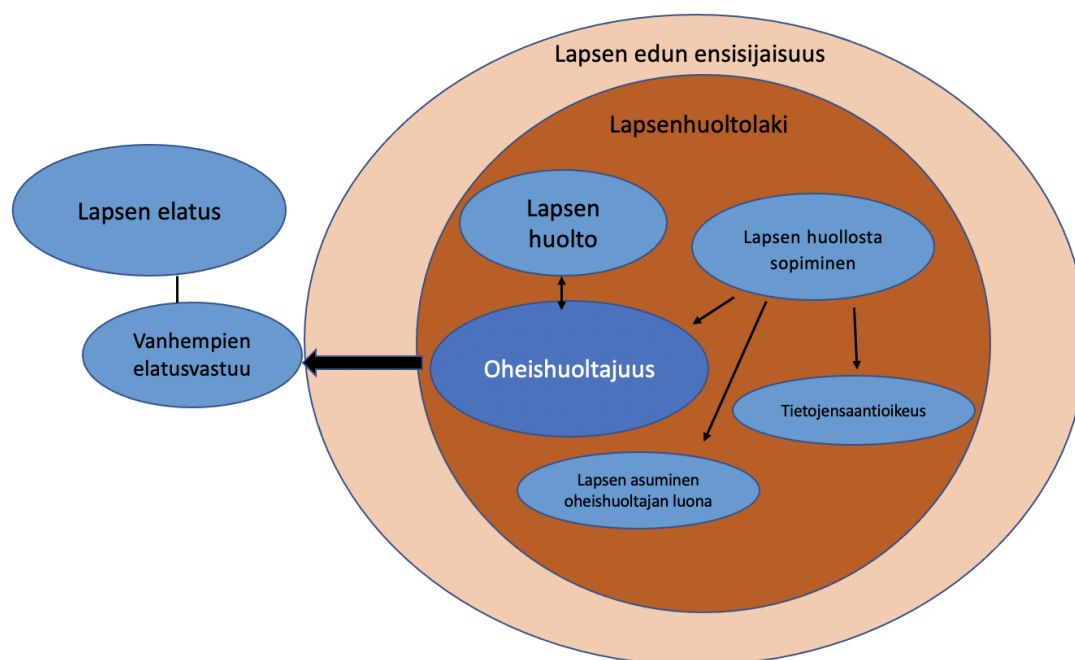
2.3 Opinnäytetyöongelma

Työn tarkoituksena on toteuttaa leskiperheille sisällöllisesti käytännönläheinen suppea opas oheishuoltajuudesta ja kuinka siitä koskevasta järjestelystä voidaan sopia. Itse opinnäytetyössä on lisäksi tarkoitus käsitellä oheishuoltajuuteen ja lapsen huoltoon liittyviä asioita hieman laajemmin. Opinnäytetyöni tarkoitus on erityisesti vastata

kysymykseen: Mitä oheishuoltajuus tarkoittaa ja kuinka siitä voidaan sopia? Lisäksi työni tarkoitus on vastata kysymyksiin: Kuka voi toimia lapsen oheishuoltajana? Mitä tarkoittaa lapsen etu, kun puhutaan lapsen huollosta? Mitä lapsen huoltoon sisältyy? Kuka on lapsesta elatusvelvollinen? Mitä tarkoittaa tietojensaantioikeus? Voiko lapsi asua oheishuoltajansa luona kokonaan tai osittain? Mitä eroa on vanhemmuudella ja huoltajuudella?

2.4 Teoreettinen viitekehys

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys rakentuu oheishuoltajuuteen ja siihen vaikuttaviin tekijöihin. Teoriaosuudessa käsitelen lapsen edun ensisijaisuutta, lapsen huoltoon liittyviä käsitteitä, oheishuoltajuutta ja siihen liittyvää sopimusmenettelyä. Lisäksi käsitelen lapsen elatusta yleisesti, jotta lukija hahmottaa muun muassa miksi oheishuoltaja ei ole elatusvelvollinen. Teoriaosuudessa käsitelen myös tietojensaantioikeutta ja lapsen asumista oheishuoltajan luona ja näihin liittyvää sopimusmenettelyä. Työn teoriaosuus muodostuu pääosin oikeuslähteiden pohjalta. Merkittävin työssä käyttämäni oikeuslähde on lapsenhuoltolaki ja sen uudistukseen liittyvä lainvalmisteluaineisto ja näihin liittyvä oikeuskirjallisuus.

Kuvio 1. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys

2.5 Tutkimusmenetelmät

Kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Tutkimuksen kohdetta pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Yleisesti voidaan ajatella, että kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei ole kyse olemassa olevien väittämien todentamisesta, vaan siinä ennemminkin pyritään löytämään tai paljastamaan tosiasioita. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161.)

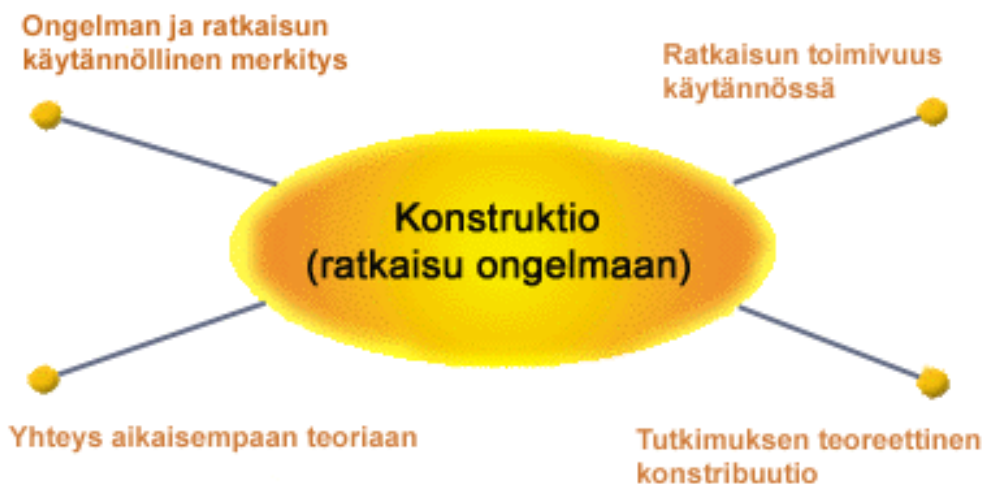
Aiheen tulee oikeustieteellisessä tekstissä liittyä jollakin tavoin oikeusnormeihin ja niillä toteutettavaan yhteiskunnalliseen sääntelyyn tai oikeudelliseen ajatteluun. Oikeustieteellinen tutkimus jaetaan eri oikeudenaloihin sen kohteen tai käytettävän lähestymistavan mukaan. Yksityisoikeus ja julkisoikeus erotetaan toisistaan oikeudenalojen perusjaossa. Näistä yksityisoikeus jaetaan siviilioikeuteen ja erityiseen yksityisoikeuteen. Varallisuus oikeus, perheoikeus ja perintöoikeus ovat siviilioikeuden peruslohkoja. (Husa, Mutanen & Pohjolainen 2010, 17-18.)

Lainopillinen tutkimus muodostuu ajantasaisten oikeuslähteiden varaan. Keskeisin tutkimusongelma on selvittää, mikä on ajantasaisen lainsäädännön ja -käytännön sisältö oikeusongelmassa, jota käsitellään. Lainopilla tavoitellaan vastausta kysymykseen, kuinka käsiteltävässä tilanteessa tulisi toimia ajantasaisen lainsäädännön ja -käytännön mukaan. Lainoppi on oikeusjärjestykseen kuuluvien sääntöjen tutkimusta ja tulkintaa. (Husa ym. 2010, 20.)

Tutkimuskohteen lainmukaisuutta ja toimintaperiaatteita pyritään selvittämään tieteellisessä tutkimuksessa. Tieteellisen tutkimuksen tavoite on kuvailla, tulkita ja ymmärtää realiteetteja ja siihen kuuluvia ilmiöitä. Tieteellinen tutkimus voidaan jakaa teoreettiseen tutkimukseen sekä empiiriseen tutkimukseen. Teoreettinen tutkimus koostuu järkiperaisista eli rationaalisista toiminnoista. Empiirinen tutkimus puolestaan hyödyntää tietoa, joka on kokemukspäisiä. Havainnointi ja sen perusteella tehdyt päätelmät ovat empiirisen tutkimuksen perusta. Empiirisessä tutkimuksessa kohteena voi olla esimerkiksi yhteiskunnan rakenteet, kuten oikeus yhteiskunnassa. (Keinänen & Väättänen 2016, 246-247.)

Empiirisen oikeustutkimuksen kohde tulee olla jokin oikeudellinen ilmiö. Esimerkiksi oikeudellisten toimijoiden toimintatavat, päätöksenteko, asenteet ja arvot voivat olla oikeudellisia ilmiötä. Myös lainsäädäntöön vaikuttaminen ja lakien synty voi olla empiirisen oikeustutkimuksen kohde. Empiirinen oikeustutkimus onkin siis oikeustieteellistä tutkimusta, joka toteutetaan empiiristen menetelmien avulla. Empiirinen menetelmä mahdollistaa myös havainnoinnin oikeuden toteutumisesta. (Keinänen & Vääntänen 2016, 249; UEF//CONNECT:n www-sivut 2021.)

Konstruktiiivinen lähestymistapa soveltuu, jos tarkoitus on luoda esimerkiksi konkreettinen tuotos. Kyse on tutkimustiedon pohjalta uudenkaltaisen todellisuuden rakentamisesta. Konstruktiiivisessa lähestymistavassa pyritään luomaan uusi rakenne, johon tarvitaan teoreettista olemassa olevaa tietoa ja uutta tietoa, jota kerätään käytännöstä eli empiiristä tietoa. Konstruktiiivinen lähestymistavassa käytännön ongelmaan on tavoitteena saada teoreettisesti perusteltu ratkaisu, joka tuo uutta tietoa. Parhaimmillaan ratkaisu osoittautuu toimivaksi muuallakin kuin kohdeorganisaatiossa. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 65.) Kuviossa 2 kuvataan konstruktiiivisen tutkimusotteen keskeiset elementit.

Kuvio 2. Konstruktiiivisen tutkimusotteen keskeiset elementit. (Lukka 2001.)

Konstruktiivinen tutkimusprosessi muodostuu seuraavista kohdista (kuva 1):

Kuva 1. Konstruktiiviselle tutkimukselle tyypillinen tutkimusprosessi. (Lukka 2001.)

1. Etsi relevantti ongelma.

Kaikissa tutkimuksissa kuten myös konstruktiivisessa tutkimuksessa, tärkein vaihe on tutkimusaiheen valinta. Ihanteellinen tutkimusaihe on sellainen, jolla on merkitystä käytännössä. (Lukka 2001.)

2. Selvitä tutkimusyhteistyö mahdollisuudet

Kysynnän ja tarjonnan tasapaino tulisi saavuttaa konstruktiivisessa tutkimuksessa, jolloin molempien osapuolten tulisi sitoutua projektiin. Molempien osapuolten edun mukaista on tehdä kirjallinen sopimus. (Lukka 2001.)

3. Hanki syväallinen aiheen tuntemus

Tutkimusaiheen syväallinen tuntemus tulee hankkia sekä teoreettisesti että käytännöllisesti. Tutkijan tulee olla tietoinen alan aiemmista teorioista, jotta hän pystyy perustamaan tulevan kehitystyönsä aiempaan tietämykseen, sekä tunnistamaan ja analysoimaan myöhemmin tutkimuksen teoreettista kontribuutiota. (Lukka 2001.)

4. Innovoi ratkaisumalli & kehitä konstruktio

Ideoi ratkaisumalli ja kehitä konstruktio, joka ratkaisee ongelman. Konstruktioilla tulisi olla myös teoreettista kontribuutiota. (Lukka 2001.)

5. Toteuta ja testaa ratkaisu

Yksi tärkeimmistä konstruktiiivisen tutkimuksen ominaispiirteistä on ”markkinatesti”. Markkinatestillä tarkoitetaan kehitetyn konstruktion ensimmäistä käytännön testiä. (Lukka 2001.)

6. Pohdi ratkaisun soveltamisalaa

Tässä vaiheessa prosessia tulee analysoida prosessin tuloksia ja sen edellytyksiä. Kun konstruktio läpäisee ensimmäisen markkinatestin, voidaan pohtia olisiko konstruktio siirrettävissä toisiin organisaatioihin ja mitä muutoksia tämä vaatisi konstruktion. (Lukka 2001.)

7. Tunnista ja analysoi teoreettinen kontribuutio

Tutkijan on kyettävä selittämään selvästi projektin teoreettinen kontribuutio esimerkiksi peilaamalla tekemänsä havainnot mahdollisesti jo aiempaan olemassa olevaan teoriaan. Teoreettista kontribuutiota on konstruktiiivisessa tutkimuksessa mahdollista saavuttaa kahdessa mielessä; uusi konstruktio itsessään ja uuden konstruktion takana olevat riippuvuussuhteet. (Lukka 2001.)

Tämä opinnäytetyö on toteutettu kvalitatiivisena empiirisenä oikeustutkimuksena, jossa on käytetty konstruktiiivista lähestymistapaa. Tutkimuksen aihe on siviilioikeudellinen ja liittyy perheoikeuksiin. Opinnäytetyössä tutkitaan teoriaa lainopin menetelmin. Teoriaosuudessa avataan oheishuoltajuutta koskevan lainsäädännön sisältöä ajantasaisten oikeuslähteiden pohjalta. Oikeuslähteinä tutkimuksessa käytetään lainsäädäntöä, lainvalmisteluaineistoja, oikeuskäytäntöä ja oikeuskirjallisuutta. Uusi konstruktio eli käytännön sovellus toteutetaan tutkimalla käytännön menettelytapoja eli empiriaa. Tutkimuksen lopputuloksena syntyvä uusi konstruktio on opas oheishuoltajuudesta, joka on suunnattu leskiperheille. Oppaan toteutusta konstruktiiivisen tutkimusprosessin keinoin selvennetään tarkemmin luvussa 8.

3 LAPSEN EDUN ENSISIJAISSUUS

”Kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.” (Yleissopimus lapsen oikeuksista 1991, SopS 60.)

Edellä mainittu YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 3 artiklan 1. kohta on pohjana lapsen edun määritelmälle. Vaikka kohdassa ei ole mainittu huoltajia, tulee sopimuksen 18 artiklan 1. kohdan mukaan myös heidän toimintansa ohjautua lapsen edun mukaisesti. Sopimuksen mukaisten lapselle kuuluvien ihmisoikeuksien toteuttamisessa on kyse lapsen edun toteutumisesta. Suomessa lapsen oikeuksien sopimus on laintasoisesti voimassa eli se on näin ollen suoraan sovellettavaa oikeutta. (Aaltonen 2020, 15; Hakalehto 2018, 96; Yleissopimus lapsen oikeuksista 1991, SopS 60.)

Yleisesti katsotaan, että lapsen etu on perusarvo lapsioikeudellisessa sääntelyssä. Lapsen etua on kuvailtu oikeuskirjallisuudessa yleisperiaatteena, joka ohjaa lainvalmistelua; eritysnormina, joka ohjaa oikeudellista ratkaisutoimintaa ja oikeudellisuuden punnintakriteerinä, kun tehdään lasta koskeva ratkaisu. (Hakalehto 2018, 96.)

Lähtökohtana lapsen oikeudelliseen asemaan liittyvässä päätöksenteossa ja toiminnassa on lapsen edun ensisijaisuus. Tämä tarkoittaa, että lasta koskevien ratkaisuiden on toteutettava lapsen oikeudet mahdollisimman täysimääräisesti. Oikeudellisena periaatteena lapsen edun ensisijaisuus ohjaa ja velvoittaa huomioon ottamaan lapsen liittyvässä päätöksenteossa kaikki lapselle asiaan kuuluvat oikeudet. (Hakalehto 2018, 96.)

Lapsen edun tulkinta vaihtelee tapauskohtaisesti. Sitä voidaankin pitää avoimena normina, johon ei voida määritellä sisältöä, joka sopisi kaikkiin tilanteisiin. Yhdelle lapselle hyväksi oleva asia, ei ole välttämättä hyväksi toiselle lapselle. Voidaan myös ajatella, että käsitys lapsen edusta on sidoksissa aikakauteen. Kasvatusperiaatteiden, joiden ajateltiin sata vuotta sitten olevan lapsen edun mukaisia, eivät tulisi tänä päivänä kysymykseenkään. Kulttuuri vaikuttaa myös siihen, kuinka lapsen etua tulkitaan. Länsimainen ajattelu on yksilökeskeistä ja korostaa lapsen itsenäisiä oikeuksia ja

yksilöllistä hyvää. Puolestaan kulttuureissa, jotka ovat yhteisöllisiä, lapsi nähdään osana yhteisöä ja tällöin lapsen etua tulkitaan yhteisön edun kautta. (Aaltonen 2020, 15.)

Samaan aikaan, kun lapsenhuoltolakia säädettiin, oli myös YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista valmisteltavana. Monet keskeiset lapsen oikeuksien yleissopimuksen lähtökohdat näkyivätkin jo vuoden 1984 alusta voimaan tulleesta alkuperäisestä lapsenhuoltolaista. ”Lapsen yksilöllistä etua toteuttavaan asiaratkaisuun päätymiseen” mahdollistaminen oli lapsenhuoltolain perustana. (Tolonen & Linnanmäki 2020, 11.)

Lapsenhuoltolain 1 §:ssä säädetään lapsen huollon tavoitteista ja 4 §:ssä huoltajien tehtävistä, näiden pykälien säännöksillä on tärkeä merkitys lapsenhuoltolain sääntelyn tavoitteiden ilmaisemisessa, mutta myös lapsen edun arvioimisessa. Toisin kuin lastensuojelulaissa (417/2007), lapsenhuoltolaissa ei ole nimenomaisesti luetteloitu kriteerejä, joilla lapsen etua arvioidaan. (Hakalehto & Toivonen 2021, 48; Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1 §; 4 §.)

Tehtäessä lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevia ratkaisuja lapsenhuoltolain pohjalta, on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen mukainen lapsen etu johtava periaate. Lapsenhuoltolain 10 §:n 1. momentin mukaan: ”Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva asia on ratkaistava ennen kaikkea lapsen edun mukaisesti.” Lapsenhuoltolain uusimman uudistuksen myötä kyseistä pykälää täsmennettiin niin, että lapsen etu tulee aiempaa paremmin otettua huomioon. (Aaltonen 2020, 14-15; HE 88/2018, 30; Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 10 § 1 mom.)

4 LAPSEN HUOLTO

”Lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Huollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiensa välillä. Myös muita lapselle tärkeitä ihmissuhteita on vaalittava.

Lapselle tulee turvata hyvä hoito ja kasvatus sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Lapselle on pyrittävä antamaan turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus. Lasta on suojeltava kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, huonolta kohtelulta ja hyväksikäytöltä.

Lasta tulee kasvattaa siten, että lapsi saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää.” (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1 §.)

Lapsen hyvän huollon tavoitteet on määritelty edellä mainitussa lapsenhuoltolain 1 §:ssä. Huolto nähdään lapsen oikeutena saada huolenpitoa, joka vastaa laissa mainittuja tavoitteita. Hyvän huollon tavoitteet ovat ihanteita, jotka ovat yhteiskunnassa vallitsevien arvojen mukaisia. Lapsen huoltajan tulisikin pyrkiä näihin tavoitteisiin. Hyvän huollon tavoitteiden toteutumista ei voida pakolla vaatia, mutta lainsäädännön on tavoite vaikuttaa vanhempien ja huoltajien asenteisiin yleisellä tasolla. (Aaltonen 2020, 21; Hakalehto 2018, 180-182; Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1 §.)

Lapsen huolto tarkoittaakin käytännössä lapsen päivittäistä huolenpitoa ja päätöksentekoa asioista, jotka koskevat lasta. Lapsenhuoltolaissa ei ole yksityiskohtaisesti säännelty sitä, kuinka käytännössä lapsen päivittäinen kasvatus, valvonta ja hoito tulisi toteuttaa. Lapsen huoltajille kuuluu lain mukaan vastuu huollon järjestämisestä ja lapsella on siihen oikeus. (Hakalehto 2018, 181; Kangas 2019, 110; Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1 §.)

Taulukossa 1 on selvennetty lapsen läheissuhteisiin liittyviä oikeudellisia käsitteitä; vanhempi, huoltaja ja edunvalvoja. Vasemmalla taulukossa on käsite ja suluissa on sitä määrittävä laki. Keskellä taulukossa on käsitteen oikeusvaikutuksia ja oikealla muita huomioita. (Tolonen & Linnanmäki 2020, 38-39.)

Taulukko 1. Lapsen läheissuhteisiin liittyviä oikeudellisia käsitteitä (Tolonen & Linnanmäki 2020, 39.)

Käsite	Oikeusvaikutuksia	Muita huomioita
Vanhempi (isyyslaki, äitiyslaki, adoptiolaki)	Mm. elatusvelvollisuus, sukunimen määräytyminen, kansalaisuus. Vai- kuttaa myös huollon määräytymi- seen.	Vanhemmuus määräytyy suoraan lain nojalla tai on erikseen vahvis- tettu.
Huoltaja (lapsenhuoltolaki)	Mm. päätösvalta lapsen henkilöä koskevissa asioissa ja lapsen edusta- minen. Yksin tai yhdessä toisen huoltajan tai toisten huoltajien kanssa.	Jos vanhemmat ovat avioliitossa, molemmat ovat suoraan huoltajia. Jos synnyttävä äiti ei ole avioliit- tossa, yhteishuolto voi seurata esim. vanhemmuuden tunnustami- sesta ja vahvistamisesta. Vanhemmuus voidaan vahvistaa myös adoptiolla, josta on tulkittu seuraavan myös lapsen huoltajuus. Huolto voidaan uskoa vanhempien ohella tai sijasta myös muille hen- kilöille tai henkilölle.
Edunvalvoja (laki holhoustoimesta)	Lapsen taloudellisten asioiden hoita- minen	Yleensä lapsen huoltaja.

4.1 Vanhemmuus ja huoltajuus

”Lapsen huoltajia ovat hänen vanhempansa tai henkilöt, joille lapsen huolto on uskottu.” (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 3 § 1 mom.)

Oikeudellisesti lapsen huolto voi seurata äitiydestä tai isyydestä eli toisin sanoen vanhemmuudesta. Yleensä lapsen huoltajia ovat molemmat hänen vanhempansa. Kuitenkaan aina vanhempi ei ole lapsensa huoltaja, näin voi olla esimerkiksi tilanteessa, jossa lapsen huolto on vain toisella vanhemmalla. Lisäksi on mahdollista, että huollosta vastaa joku muu kuin lapsen vanhempi. Huoltajuus on siis käsitteenä oikeudellinen. Vanhemmuus eroaakin huoltajuudesta siten, että vanhemmuutta ei voida lakkauttaa sen vuoksi, että vanhempi ei ole ollut kykenevä vanhempana. Toisin on huoltajuuden suhteen, esimerkiksi kun toinen vanhempi on ”vapautettu” tehtävistään huoltajana ja

huolto on näin ollen uskottu vain toiselle vanhemmalle. (Hakalehto 2018, 182; Kangas 2019, 112; Tolonen & Linnanmäki 2020, 37-38; Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 3 § 1 mom.)

Lapsen huoltajuus voi siis perustua lain lisäksi sopimukseen, joka on sosiaalilautakunnan vahvistama tai päätökseen, jonka tuomioistuimien on tehnyt. Huoltajalla on siis velvollisuus vastata lapsen huollosta lain nojalla, sopimuksella tai tuomioistuimen päätöksellä. Laissa ei ole kuitenkaan säädetty kelpoisuusvaatimuksista, jotka koskevat huoltajaa. Siten ei myöskään ole takeita esimerkiksi sille, että huoltaja selviäisi tehtävistä, jotka huoltajalle lapsenhuoltolaisissa on määrätty. (Hakalehto 2018, 182; Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 3 § 1 mom.; 7 § 2 mom. 1 k.; 8 § 1 mom.; 9 § 1 mom. 2 k.)

4.2 Alaikäisen lapsen edunvalvoja

”Alaikäisen edunvalvojina ovat hänen huoltajansa, jollei jäljempänä toisin säädetä. Tuomioistuimien voi tämän luvun mukaisesti kuitenkin vapauttaa huoltajan edunvalvojan tehtävästä ja tarvittaessa määrätä muun henkilön alaikäisen edunvalvojaksi.” (Laki holhustoimesta 442/1999, 4 § 1 mom.)

Edellä mainitun holhustoimesta annetun lain (jäljempänä holhustoimilaki) säännöksen mukaan alle 18-vuotiaan lapsen huoltaja on myös lapsen edunvalvoja. Edunvalvojan tehtäviin kuuluu lapsen taloudellisten asioiden hoitaminen. Alaikäiset lapset ovatkin kaikki edunvalvontaoikeuden näkökulmasta alaikäisiä päämiehiä. Holhustolain 66 §:n säädösten mukaisesti holhustasioiden rekisteriin merkitään kuitenkin, vain ne alaikäiset lapset, joiden bruttovarallisuus on yli 20 000 euroa tai jos, kuolinpesän bruttovaroista lapsen laskennallinen perintöosuus ylittää 20 000 euroa. (Hakalehto 2018, 186; Kangas 2019, 208; Laki holhustoimesta 4 § 1 mom.; 66 §.)

Holhustolain 30 §:n 1 momentin säädösten mukaisesti molempien lapsen vanhempien ollessa lapsen huoltajia, vastaavat he yhdessä edunvalvojille kuuluvista tehtävistä. Alaikäisen lapsen ollessa ilman edunvalvojaa vanhempansa kuoleman tai muun syyn johdosta, tulee holhustolain 7 §:n 1 momentin säädösten mukaisesti

tuomioistuimen määrätä hänelle edunvalvoja. Huomioitavaa kuitenkin on, että edellä mainittua määräystä ei tarvitse antaa, jos yhteishuollossa olevan lapsen toinen huoltaja kuolee. Tämänkaltaisessa tilanteessa elossa oleva vanhempi jatkaa lapsen edunvalvojana ja huoltajana yksin. (Kangas 2019, 208-209; Laki holhoustoimesta 7 § 1 mom.; 30 § 1 mom.)

4.3 Huoltajan tehtävät

”Lapsen huoltajan on turvattava lapsen kehitys ja hyvinvointi siten kuin 1 §:ssä säädetään. Tässä tarkoituksessa huoltajalla on oikeus päättää lapsen hoidosta, kasvatuksesta, koulutuksesta, asuinpaikasta, harrastuksista sekä muista henkilökohtaisista asioista.

Ennen kuin huoltaja tekee päätöksen lapsen henkilökohtaisessa asiassa, hänen tulee keskustella asiasta lapsen kanssa, jos se lapsen ikään ja kehitystasoon sekä asian laatuun nähden on mahdollista. Päätöstä tehdessään hänen on otettava huomioon lapsen mielipide ja toivomukset.

Huoltajan on kerrottava lapselle lasta koskevista päätöksistä ja muista lapsen elämään vaikuttavista asioista lapsen ikään ja kehitystasoon nähden sopivalla tavalla.

Huoltaja edustaa lasta tämän henkilöä koskevissa asioissa, jollei laissa ole toisin säädetty.” (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 4 §.)

Lapsen huollon sisältö ja tarkoitus määritellään lapsenhuoltolain 1 §:ssä ja se yhdessä edellä mainitun lain 4 §:n kanssa määrittelee huoltajan tehtävät (HE 88/2018, 34). Huoltajalle kuuluvat tehtävät voidaan jakaa seuraavasti; lapsen käytännöllinen huolenpito, lapsen henkilökohtaisiin asioihin kuuluva päätöksentekovalta ja lapsen henkilöä koskevissa asioissa hänen edustamisensa (Aaltonen 2020, 21; Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 4 § 1 mom.).

Huolehtiminen lapsen jokapäiväisistä tarpeista eli hoidosta, kasvatuksesta ja valvonnasta kuuluvat huoltajan tehtäviin. Myös lapsen henkilökohtaisista asioista päättäminen ja lapsen henkilöä koskevassa asiassa lapsen edustaminen kuuluvat huoltajan

tehtäviin. Huoltajan oikeus ja velvollisuus on huolehtia siitä, että lapsen oikeudet toteutuvat parhaalla mahdollisella tavalla. Se ei lähtökohtaisesti kuitenkaan tarkoita oikeutta käyttää lapsen oikeuksia lapsen puolesta. (Hakalehto 2018, 186; Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 4 §.)

Voidaankin katsoa, että huoltajan tehtävät ovat hyvin laaja-alaisia, kun kyse on lapsen henkilöä koskevan asian päättämisestä ja niissä lapsen edustamisesta. Huoltajan tuleekin huomioida, että lapsen kehitys ja hyvinvoinnin edistäminen on lähtökohtana, kun päätetään lasta koskevista asioista. Huoltajan päätösvaltaa käytettäessä on otettava huomioon myös lapsenhuoltolain mukaiset huollon tavoitteet ja lapsen itsemääräämisoikeuden eli autonomian periaate. Huomioon tulisikin ottaa, että lapsen päätösvalta häntä itseään koskevassa asiassa lisääntyy hallitusti lapsen varttuessa. (Hakalehto 2018, 186; Tolonen & Linnanmäki 2020, 71.)

4.4 Huoltajien velvollisuus selvittää lapsen mielipide

Lapsenhuoltolain uudistuksen myötä vahvistettiin huoltajien velvollisuutta lapsen mielipiteen selvittämiseen ja sen huomioon ottamiseen, kun huoltaja tekee lasta koskevia päätöksiä. Lakiin lisättiin huoltajille myös velvollisuus kertoa lapselle päätöksistä ja muista asioista, jotka koskevat lasta ja vaikuttavat hänen elämäänsä. Lain esitöissä on kuvailtu, että lapsenhuoltolain 4 §:n 3 momentin säännöksessä, päätöksellä tarkoitetaan huoltajan tekemien päätöksien lisäksi myös muiden tahojen tai henkilöiden tekemiä päätöksiä, jotka koskevat lapsen asioita. Lapselle on näin ollen kerrottava muun muassa lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevasta sopimuksesta ja tuomioistuimen ratkaisusta. Lapselle tulee kertoa näistä asioista sopivalla tavalla hänen ikäänsä ja kehitystasoonsa nähden. Voi olla, että lapsen ikä tai kehitys huomioon ottaen tulee miettiä voiko lapselle ylipäätään kertoa päätöksestä. Lapsen mielipiteen selvittäminen ja informointi riidattomissa asioissa on ensisijaisesti huoltajien tehtävä. (HE 88/2018, 23; 37; Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 4 § 3 mom.; Tolonen & Linnanmäki 2020, 72.)

Lasta koskevia päätöksiä tehdessä huoltajan tulisi keskustella asiasta lapsen kanssa. Myös lapsen näkemykset tulee ottaa huomioon, kun häntä koskevia päätöksiä tehdään. Huoltaja ei kuitenkaan ole lapsen mielipiteisiin ja toivomuksiin sidottu, kun hän tekee

päätöstä lasta koskevista asioista. Lapsi ei kuitenkaan ole velvollinen ottamaan kantaa häntä koskevassa asiassa, eikä huoltaja saa siirtää vastuuta päätöksenteosta lapselle. Alkuperäistä lapsenhuoltolakia säädettäessä on jo ollut näkemys, että lapsen ja huoltajan välillä ei ole kyseessä valtasuhde, vaan kuunteleva vuorovaikutussuhde. Lapsenhuoltolain uudistuksen myötä tulleissa säännöksissä kuitenkin näkyy lapsen osallisuuden korostaminen hieman vahvempana kuin aiemmin. (HE 88/2018, 37; Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 4 § 2 mom.; Tolonen & Linnanmäki 2020, 73-74.)

4.5 Huoltajien yhteistoiminta

”Lapsen huoltajat vastaavat yhdessä lapsen huoltoon kuuluvista tehtävistä ja tekevät yhdessä lasta koskevat päätökset, jollei toisin ole säädetty tai määrätty.” (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 5 § 1 mom.)

Edellä mainittu lapsenhuoltolain säädös velvoittaa lapsen huoltajia toimimaan yhdessä, kun tehdään lasta koskevia päätöksiä. Yhteistoimintavelvoite tulee näin ollen kyseeseen tilanteissa, joissa lapsella on enemmän, kuin yksi huoltaja. Huoltajien tulisi yhdessä päättää lapsen päivähoitopaikasta, harrastuksista ja muista lapsenhuoltolain 4 § 1 momentissa mainituista henkilökohtaisista asioista (HE 88/2018, 37). Yhteisen päätöksenteon piiriin kuuluvia asioita ei ole kuitenkaan erikseen laissa yksilöity. Huoltaja ei voi kuitenkaan päättää lapsenhuoltolain 5 § 2 momentin mukaan yksin asiasta, jolla on lapsen tulevaisuuden kannalta huomattava merkitys, ellei lapsen etu ilmeisesti vaadi muuta. Lainvalmisteluaineiston mukaan merkittävät ja lapsen tulevaisuuden kannalta tärkeät päätökset tulee huoltajien tehdä yhdessä. Huoltajien yhteisen päätöksenteon piiriin on katsottu uudistetun lapsenhuoltolain ja vakiintuneen oikeuskäytännön pohjalta kuuluvan muun muassa; valinta lapsen asuinpaikasta, erityisesti muutto toiselle paikkakunnalle tai ulkomaille, lapsen päivähoito ja varhaiskasvatus, lapsen koulutus, lapsen harrastukset, lapsen etu- ja sukunimi, lapsen uskontokunta, lapsen passi, lapsen terveyden- ja sairaanhoito sekä lapsen kansalaisuus. (Aaltonen 2020, 23-24; HE 224/1982, 14; Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 5 §; Tolonen & Linnanmäki 2020, 71; 81.)

4.6 Huoltajan oikeus saada lasta koskevia salassa pidettäviä tietoja

Julkisuuslain säädösten mukaan huoltajalla on oikeus saada salassa pidettäviä tietoja, jotka koskevat lasta. Lisäksi tämä oikeus on todettu myös sosiaalihuollon asiakaslaissa. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000, 11 § 3 mom.; Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 621/1999, 11 §; 12 §).

Tuomioistuimet alkoivat korkeimman oikeuden ennakkopäätöksen (KKO 2003:7) jälkeen antamaan päätöksiä, joissa annettiin huollosta erotetulle vanhemmalle oikeus saada viranomaisilta tietoja, jotka koskivat lasta. Tietojensaantioikeuden vahvistaminen kirjattiin lakiin lapsenhuoltolakiä uudistettaessa. Näin ollen tuomioistuin voi lapsenhuoltolain mukaan päättää, että huollosta erotetulla vanhemmalla on sama oikeus kuin huoltajalla saada viranomaisilta ja yksityisiltä palveluntuottajilta salassa pidettäviä asioita, jotka koskevat lasta. Oikeus saada tietoja voi koskea kaikkia asioita tai päätökseen erikseen merkittyjä asioita. Sama tietojensaantioikeus voidaan myöntää myös muulle henkilölle kuin vanhemmalle. Edellytyksenä on, että henkilö jolle tietojensaantioikeus myönnetään, on antanut tähän suostumuksensa. (Aaltonen 2020, 41-42; Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 7 § 2 mom. 2 k.; 9 § 1 mom. 3 k.) Tietojensaantioikeutta ja sitä koskevaa sopimusmenettelyä käsitellään tarkemmin luvussa 6.

5 LAPSEN ELATUS

Laissa lapsen elatuksesta (704/1975, jäljempänä elatuslaki) säädetään lapsen oikeudesta elatukseen, vanhempien elatusvastuusta sekä elatusavun vahvistamisesta, muuttamisesta ja palauttamisesta. Lisäksi lapsen elatus on yhteydessä YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa lapselle turvattuun elintasoon. Yleissopimuksen 27 artiklan 1. kohdan mukaan lapsella on oikeus ”hänen ruumiillisen, henkisen, hengellisen, moraalisen ja sosiaalisen kehityksensä kannalta riittävään elintasoon”. (Hakalehto 2018, 231; Laki lapsen elatuksesta; Yleissopimus lapsen oikeuksista 1991, SopS 60.)

Lapsen elatus on taloudellinen panos, jonka elatusvelvollinen on velvollinen käyttämään huolehtiakseen lapsen hyvinvoinnista ja kehityksestä. Lapsen huollon taloudellinen perusta on lapsen elatus. Lapsen elatukseen katsotaan sisältyvän muun muassa kulut, jotka aiheutuvat ravinnosta, asumisesta, vaateuksesta ja harrastuksista. (Hakalehto 2018, 231.)

5.1 Lapsen oikeus elatukseen

”Lapsella on oikeus riittävään elatukseen. Se käsittää lapsen kehitystason mukaisten aineellisten ja henkisten tarpeiden tyydyttämisen, lapsen tarvitseman hoidon ja koulutuksen sekä tästä aiheutuvat kustannukset.” (Laki lapsen elatuksesta 1 §.)

Edellä mainitun elatuslain 1 §:n säädöksestä ilmenee elatuslain keskeinen tavoite, jossa on tunnustettu nimenomaisesti oikeus riittävään elatukseen lapselle kuuluvaksi perusoikeudeksi. Lisäksi pykälässä määritellään sisältö lapsen elatukselle. (HE 90/1975, 47; Laki lapsen elatuksesta 1 §.)

Lapsen oikeus elatukseen on riippumaton lähivanhempien lukumäärästä. Normaalitylanteessa lapsen elatus täytetään luontaisuuorituksen, kun lapsella on vain yksi vanhempi tai kaksi lähivanhempaa eli lapsen kanssa asuvaa vanhempaa. Tilanteessa, jossa lapsella on lähivanhempi ja etävanhempi, saattaa tulla tarve määrittää euromääräinen elatusapu. (Kangas 2019, 181.)

5.2 Vanhempien elatusvastuu

”Vanhemmat vastaavat lapsen elatuksesta kykynsä mukaan. Vanhempien elatuskykyä arvioitaessa otetaan huomioon heidän ikänsä, työkykynsä ja mahdollisuutensa osallistua ansiotyöhön, käytettävissä olevien varojen määrä sekä heidän lakiin perustuva muu elatusvastuunsa.” (Laki lapsen elatuksesta 2 § 1 mom.)

Elatusvastuu on jaettua vastuuta kahden vanhemman välillä. Elatusvelvollisuus on lapsen vanhemmilla, eikä siihen vaikuta se ovatko he lapsensa huoltajia. Vaikka lapsen vanhemmalla ei olisi tapaamisoikeutta lapseen, on hän silti elatusvelvollinen.

Elatuslain mukaan, kun lapsi täyttää 18 vuotta hänen oikeutensa saada elatusta vanhemmiltaan päättyy. Tietyin edellytyksin, jos harkitaan kohtuulliseksi vanhemmat vastaavat kustannuksista, jotka aiheutuvat 18 vuotta täyttäneen lapsen koulutuksesta. (Kangas 2019, 183-184; Laki lapsen elatuksesta 2 § 1 mom.; 3 §.)

6 OHEISHUOLTAJUUS JA TIETOJENSAANTIOIKEUS

Lapsen vanhempien lisäksi lapsen huoltajana vanhemman tai vanhempien ohella voi toimia myös muu henkilö eli oheishuoltaja. Oheishuoltajuudesta voidaan sopia tai se voidaan määrätä. Oheishuoltajuutta sopiessa tai määrättäessä edellytyksenä on, että oheishuoltajaksi ryhtyvä henkilö antaa suostumuksensa tähän. Tarpeen oheishuoltoa koskevaan järjestelyyn on lähdettävä lapsen edusta ja järjestelyn tulee olla myös lapsen edun mukainen. Vanhemmat voivat myös sopia oheishuoltajan kanssa lapsen asumisesta oheishuoltajan luona. Tai he voivat sopia järjestelystä, jossa lapsi vuorotellen asuu vanhemman tai vanhempiensa ja oheishuoltajan luona. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 7 § 2 mom. 1 k.; 7 § 3 mom.; 8 § 1 mom.; 9 § 1 mom. 2 k.; Nystén 2015, 126; Tolonen & Linnanmäki 2020, 114-117.)

Oheishuoltajuutta haetaan tyypillisimmin seuraavissa tilanteissa;

1. Oheishuoltajaksi haetaan lapsen lähihuoltajan uutta avio- tai avopuolisoa.
2. Pariskunta, joka on samaa sukupuolta, hakee toiselle osapuolelle lapsen oheishuoltajuutta.
3. Oheishuoltajuutta haetaan vanhemmuuden tueksi lähihuoltajalle, jolla on esimerkiksi mielenterveys- tai päihdeongelmia.

(Aaltonen 2020, 47.)

Oheishuoltajuus ratkaisuun päätyminen ei vaikuta lapsella jo olemassa olevien huoltajien asemaan huoltajina. Vaikka laissa ei ole rajoitettu huoltajien lukumäärää, on lain esitöissä tuotu esiin, että huollon uskomisen useammalle kuin kahdelle henkilölle vaatisi erityistä harkintaa siitä onko se lapsen edun mukaista (HE 88/2018, 43). Oheishuoltajasta ei tule juridisessa mielessä myöskään lapsen vanhempaa, vaikka hän saakin

kaikki oikeudet, jotka kuuluvat lapsen huoltajalle. Näin ollen oheishuoltajan ja lapsen välille ei myöskään muodostu tapaamisoikeutta, elatusvelvollisuutta eikä perintöoikeutta. Jos lapsen vanhemman uudelle aviopuolisolle halutaan muodostaa juridinen vanhemmuus, täytyy se toteuttaa perheen sisäisenä adoptiona. (Nystén 2015, 126-127.) Säädös perheen sisäisestä adoptiosta sisältyy adoptiolain 8 §:ään, jonka mukaan ”aviopuoliso voi kuitenkin yksin adoptoida aviopuolisonsa lapsen” (Adoptiolaki 22/2012, 8 § 2 mom.).

Lapsen elatusta ja vanhempien elatusvastuuta käsiteltiin tarkemmin luvussa 5. Vanhemmat ovat siis lain mukaan lapsesta elatusvastuussa, eikä oheishuolto muuta tätä vastuuta. Oheishuoltaja ei näin ollen ole lasta kohtaan elatusvelvollinen. Oheishuoltajalle ei myöskään synny elatusvelvollisuutta, vaikka oheishuoltoa sovittaessa sovittiin lapsen asumisesta oheishuoltajan luona. Vaikka tällöin oheishuoltajalla on vastuu lapsen tosiallisesta huollosta, säilyy elatusvastuu kuitenkin lapsen vanhemmalla tai vanhemmilla. (Araneva 2018, 88; HE 88/2018, 43; Laki lapsen elatuksesta 2 § 1 mom.; Tolonen & Linnanmäki 2020, 116.)

Lapsenhuoltolain uudistuksen myötä säännökset tietojensaantioikeudesta ja siitä koskevasta sopimismenettelystä ovat uusia. Myös muulle henkilölle kuin huoltajalle tai vanhemmalle voidaan antaa tietojensaantioikeus. Vanhemmat ja muu henkilö voivat sopia tietojensaantioikeudesta, joka lähtökohtaisesti kuuluu lapsen huoltajalle. Sopimuksen myötä muulla henkilöllä on sama oikeus kuin huoltajalla saada viranomaisilta ja yksityisiltä palveluntuottajilta lasta koskevia salassa pidettäviä tietoja. Pääsääntöisesti tietojensaantioikeus koskee kaikkia salassa pidettäviä tietoja, jotka koskevat lasta. Tietojensaantioikeutta voidaan kuitenkin rajoittaa koskemaan myös yksittäistä asiaa, kuten koulua, tai siitä voidaan rajata pois tiettyjä asioita, kuten esimerkiksi terveydenhoito. (Aaltonen 2020, 43; Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 7 § 1 mom. 2 k.; 7 § 2 mom. 2 k.; 8 § 1 mom.; 9 § 1 mom. 3k.; Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta alkuperäisessä muodossaan 7 §; 9 §; Tolonen & Linnanmäki 2020, 118-120.)

Sopimus, joka tehdään asianosaisten kesken lapsen huoltoon liittyvässä asiassa, ei ole sellaisenaan täytäntöönpanokelpoinen. Edellytyksenä sopimuksen täytäntöönpanokelpoisuudelle on, että sopimus on tehty kirjallisena ja se vahvistetaan toimivaltaisella

viranomaisella. Muodollisesti se on lapsen asuinpaikkakunnan sosiaalihuollosta vastaava toimielin. Käytännössä tämä tarkoittaa, että sopimuksen vahvistaminen kunnan sosiaalitoimessa on annettu lastenvalvojan vastuulle. Vaikka suurin osa lapsen huoltoa koskevista asioista päätetään sopimuksin, on ne riitaisissa tapauksissa mahdollista saattaa myös tuomioistuimen käsiteltäväksi. (Kangas 2019, 128-129; Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8 § 1 mom.; 5 mom.; 9 §.)

6.1 Oheishuoltajuudesta sopiminen

”Vanhemmat voivat sopia muun henkilön kanssa, että lapsen huolto uskotaan vanhempien tai toisen vanhemman ohella kyseiselle henkilölle.” (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 7 § 2 mom. 1 k.)

Lapsenhuoltolain uudistuksen myötä oheishuoltajuudesta voidaan sopia, kun se aiemman lainsäädännön aikana oli mahdollista ainoastaan tuomioistuimen päätöksellä. Riittämättömissä tilanteissa oheishuoltajuudesta voidaan sopia vanhemman tai vanhempien ja muun henkilön kanssa siten, että vanhemman tai vanhempien ohella huolto uskotaan kyseiselle henkilölle. Lapsen vanhempi tai vanhemmat ja se henkilö, jolle lapsen huolto uskotaan, ovat siis sopimuksen osapuolina. Oheishuoltajuutta koskevan sopimuksen vahvistamisen edellytyksiä käydään läpi alaluvussa 6.5 ”Sopimuksen vahvistaminen”. (HE 88/2018, 19; Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 7 § 2 mom. 1 k.; Tolonen & Linnanmäki 2020, 114.)

6.2 Tietojensaantioikeudesta sopiminen

”Vanhemmat voivat sopia muun henkilön kanssa, että kyseisellä henkilöllä on sama oikeus kuin huoltajalla saada lasta koskevia salassa pidettäviä tietoja viranomaisilta ja yksityisiltä palveluntuottajilta joko kaikissa tai sopimuksessa määrätyissä asioissa.” (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 7 § 2 mom. 2 k.)

Lapsenhuoltolain uudistuksen myötä on tullut mahdolliseksi antaa tietojensaantioikeus myös muulle henkilölle kuin huoltajalle tai vanhemmalle. Tietojensaantioikeudesta tulee sopia lapsen vanhempien ja henkilön kesken, jolle uskotaan

tietojensaantioikeus. Tietojensaantioikeuden myötä henkilöllä on yhtäläinen oikeus kuin huoltajalla saada viranomaisilta ja yksityisiltä palveluntuottajilta lasta koskevia salassa pidettäviä tietoja. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 7 § 2 mom. 2 k.; Tolonen & Linnanmäki 2020, 119.)

Lapselle läheisen henkilön osallistumismahdollisuuksia lapsen hoitoon ja kasvatukseen voidaan edistää tietojensaantioikeudella. Lain esitöissä on tuotu esille tilanne esimerkki, jossa lapsen vanhemmat tarvitsevat lapsen hoitamiseen ja kasvattamiseen erityistä tukea, jolloin tietojensaantioikeus voitaisiin sopia lapsen isovanhemmalle. Isovanhempi voisi tietojensaantioikeutensa avulla seurata lapsen asioita ja tarjota perheelle tukea ja apua tai muulla tavoin turvata lapsen edun, jos ongelmia ilmenee. (HE 88/2018, 43; Tolonen & Linnanmäki 2020, 119.)

6.3 Sopiminen lapsen asumisesta oheishuoltajan luona

”Vanhemmat voivat sopia 2 momentin 1 kohdassa tarkoitetun huoltajan kanssa, että lapsi asuu kyseisen huoltajan luona tai lapsi asuu vuorotellen vanhempiensa tai toisen vanhempansa ja kyseisen huoltajan luona.” (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 7 § 3 mom.)

Ennen lapsenhuoltolain uudistusta ei ollut sääntelyä lapsen asumisesta muun henkilön kuin vanhemman luona. Uudistuksen myötä vanhemmat voivat sopia oheishuoltajan kanssa, että lapsi asuu oheishuoltajan luona tai vuorotellen oheishuoltajan ja vanhemman tai vanhempien luona. Lain perusteluiden mukaan lapsi ei voi asua vuorotellen useammassa kuin kahdessa kodissa, vaikka tämä ei lain säännöksestä suoraan ilmenekään. (HE 88/2018, 44; Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 7 § 3 mom.; Tolonen & Linnanmäki 2020, 117-118.)

6.4 Ainoan vanhemman oikeus tehdä sopimus

”Jos lapsella on vain yksi vanhempi, myös tämä voi tehdä 2 momentissa tarkoitetun sopimuksen muun henkilön kanssa ja 3 momentissa tarkoitetun sopimuksen muun huoltajan kanssa” (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 7 § 4 mom.).

Lapsenhuoltolain 7 §:ssä tarkoitettuja sopimuksia oheishuoltoon, tietojensaantioikeuteen ja lapsen asumiseen liittyen, voidaan tehdä myös siinä tapauksessa, kun lapsella on vain yksi vanhempi. Tällöin sopimusosapuolina ovat vanhempi ja henkilö, jolle oheishuoltajuus uskotaan tai jolle tietojensaantioikeus annetaan tai jonka luona lapsen sopimuksen mukaan tulee asua. (HE 88/2018, 44; Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 7 § 4 mom.)

6.5 Sopimuksen vahvistaminen

”Sopimus lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta on tehtävä kirjallisesti ja se on esitettävä vahvistettavaksi sen kunnan sosiaalilautakunnalle tai muulle sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jäljempänä *sosiaalilautakunta*, jossa lapsella on asuinpaikka. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos vahvistaa sopimuksessa käytettävien lomakkeiden kaavan.” (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8 § 1 mom.)

Lapsen huollosta tehty sopimus on sitova sopijaosapuolten kesken, mutta ei ole täytäntöönpanokelpoinen ennen kuin sopimus on vahvistettu toimivaltaisen viranomaisen toimesta. Muodollisesti se on lapsen asuinpaikkakunnan toimielin, joka vastaa sosiaalihuollosta. Käytännössä tämä tarkoittaa, että lapsen asuinpaikkakunnan lastenvalvoja vahvistaa sopimuksen. Sopimuksissa käytettävien lomakkeiden kaavan vahvistaa Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Sopimusta ei tarvitse tehdä vahvistetulle lomakkeelle, mutta sen tulee vastata sisällöltään vahvistettua kaavaa. (HE 88/2018, 47; Kangas 2019, 128; Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8 §.) Luvussa 7 ”lapsen huollosta sopiminen” käsitellään tarkemmin vahvistetun lomakkeen sisältöä.

Sopimuksen vahvistamisen edellytyksiä ovat, että sopimus on kirjallinen ja tämän lisäksi vähintään toisen lapsen vanhemmista tulee olla lapsen huoltaja. Lisäksi vahvistamisharkinnassa tulee ottaa huomioon lapsen etu ja tämän lisäksi lapsen mielipide ja toivomukset, joista säädetään tarkemmin lapsenhuoltolain 10 ja 11 §:ssä. Ensisijaisesti lapsen vanhemmat keskustelevat ennen sopimuksen tekemistä asiasta lapsen kanssa ja selvittävät hänen mielipiteensä ja toivomuksensa. Sopimusta vahvistaessa lastenvalvojan tulisi tiedustella vanhemmilta lapsen mielipidettä asiasta. Erityistilanteissa

lastenvalvoja voi keskustella asiasta lapsen kanssa henkilökohtaisesti. (HE 88/2018, 47-48; Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8 § 1 mom.; 3 mom.; 10 §; 11 §; Tolonen & Linnanmäki 2020, 145.)

6.6 Tuomioistuimen päätös

Tuomioistuin voi ratkaista asian, jos vahvistamiskelpoista sopimusta ei ole saavutettu. Lapsenhuoltolain 9 §:ssä säädetään tuomioistuimen päätöksestä lapsen huollossa ja tapaamisoikeudessa. Pykälä sisältää tuomioistuimen käytössä olevia vaihtoehtoja, kun se ratkaisee asiaa, joka koskee lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta. Kun tuomioistuin harkitsee parasta järjestelyä lapsen kannalta, on sillä laaja liikkumavapaus. Tästä johtuen 9 §:n luettelo vaihtoehtoista ei ole tyhjentävä. (HE 88/2018, 49; Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 9 §; Tolonen & Linnanmäki 2020, 152-153.)

Tuomioistuin voi määrätä oheishuoltajuudesta, joka sisältyy seuraavaan lapsenhuoltolain kohtaan; ”Tuomioistuin voi päättää, että lapsen huolto uskotaan vanhemman tai vanhempien ohella tai sijasta yhdelle tai useammalle henkilölle, joka on antanut tähän suostumuksensa.” (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 9 § 1 mom. 2 k.)

Lapsenhuoltolain mukaan tuomioistuin voi määrätä tietojensaantioikeudesta vanhemmalle, joka ei kuitenkaan ole lapsen huoltaja tai muulle henkilölle, jolta on suostumus tähän. Tietojensaantioikeudesta määrääminen sisältyy lapsenhuoltolain kohtaan; ”Tuomioistuin voi päättää, että vanhemmalla, joka ei ole lapsen huoltaja, tai muulla henkilöllä, joka on antanut tähän suostumuksensa, on sama oikeus kuin huoltajalla saada lasta koskevia salassa pidettäviä tietoja viranomaisilta ja yksityisiltä palveluntuottajilta joko kaikissa tai päätöksessä määrätyissä asioissa.” (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 9 § 1 mom. 3 k.)

Tuomioistuin voi tehdä päätöksen lapsen asumisesta oheishuoltajan luona tai vuorotellen vanhempiensa tai toisen vanhempansa ja oheishuoltajan luona. Tämä sisältyy lapsenhuoltolain seuraaviin kohtiin; ”Lisäksi tuomioistuin voi päättää, että lapsen tulee asua 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetun huoltajan luona tai lapsen tulee asua vuorotellen vanhempiensa tai toisen vanhempansa ja 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetun huoltajan luona.” (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 9 § 2 mom. 2 k.; 4 k.)

6.7 Lapsen mielipiteen selvittäminen

”Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevassa asiassa on selvitettävä ja otettava huomioon lapsen omat toivomukset ja mielipide sikäli kuin se on lapsen ikään ja kehitystasoon nähden mahdollista.” (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 11 § 1 mom.)

Edellä mainittu lainkohta koskee lapsen osallisuutta häntä koskevassa lapsenhuoltoasiassa. Lapsen osallisuudella tarkoitetaan lapsen mielipiteen ja toivomusten selvittämistä ja niiden huomioon ottamista. Siten kuin se on lapsen ikään ja kehitystasoon nähden mahdollista, tulee aina selvittää lapsen mielipide ja toivomukset. Säännöksen vähimmäisedellytys on, että vanhemmat ovat keskustelleet lapsen kanssa asiasta, joka koskee lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta sekä välittävät tiedon lapsen mielipiteestä sopimuksen vahvistavalle lastenvalvojalle tai tuomioistuimelle. (HE 88/2018, 57; Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 11 § 1 mom.; Tolonen & Linnanmäki 2020, 198-199.)

6.8 Lapsen edun määrittäminen

Tehtäessä oheishuoltoa koskeva järjestely, on siihen oltava lapsen edusta lähtevä tarve ja sen on oltava lapsen edun mukainen. Jokainen tilanne onkin tapauskohtaisesti arvioitava. Sitä kuinka monta huoltajaa lapsella voi olla, ei ole määritelty laissa. Jos oheishuoltajuusratkaisu tarkoittaisi lapsen huollon uskomista useammalle kuin kahdelle henkilölle, tulisi sosiaalilautakunnan oheishuoltajuussopimusta vahvistaessaan harkita, onko sopimus lapsen edun mukainen. Tämän kaltaisessa harkinnassa on syytä myös kiinnittää huomiota siihen, onko lapselle haittaa siitä, että hänen asioistaan päättämiseen osallistuu useampi henkilö. Oikeuskäytännössä on yleensä katsottu lapsen edunmukaiseksi tilanne, jossa tosiasiallinen vanhempi määrätään oheishuoltajaksi, kun lapsella ei ole toista juridista vanhempaa. (Hakalehto 2018, 184; HE 88/2018, 43; Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8 § 3 mom.; Tolonen & Linnanmäki 2020, 115.)

Helsingin hovioikeus on ratkaisussaan hylännyt hakemuksen, jossa lapselle haettiin kahden oheishuoltajan määräämistä, vaikka lapsella oli ennestään jo kaksi huoltajaa.

Hovioikeus totesi perusteluissaan, että huoltajat eivät olleet väittäneenkään olevansa estyneitä hoitamaan tehtäväänsä huoltajina. Varautuminen kuolemaan tai eroon ei ollut hovioikeuden mukaan peruste oheishuoltajuuden määrittämiseksi. Ratkaisu osoittaa, ettei toive oheishuoltajasta riitä perusteeksi, vaan oheishuoltoratkaisun tulee tuoda lapselle jotain lisäarvoa ja palvella lapsen etua. (Aaltonen 2020, 49; HelHO 27.6.2002 nro 2102.)

Varautuminen siihen, että lähihuoltajalle sattuisi jotain, ei ole Helsingin hovioikeuden ratkaisun mukaan peruste määrätä lapselle oheishuoltajaa. Kainuun kärjäoikeus on päätöksessään katsonut, että vanhemman mahdolliselle kykenemättömyydelle tehdä lasta koskevia päätöksiä mahdollisen sairaalaan joutumisen vuoksi, ole sellainen peruste, että oheishuoltajuutta ei voisi poistaa sen vuoksi. (HelHO 31.1.2019 nro 99; Kainuun KäO 15.5.2020 nro 503.)

6.9 Sopimuksen tai päätöksen muuttaminen

”Sosiaalilautakunnan vahvistamaa sopimusta tai tuomioistuimen päätöstä lapsen huollosta tai tapaamisoikeudesta voidaan muuttaa, jos olosuhteet ovat sopimuksen vahvistamisen tai päätöksen antamisen jälkeen muuttuneet taikka jos tähän muutoin on aihetta.” (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 12 §.)

Vaikka edellä mainitussa lainkohdassa ei nimenomaisesti säädetä siitä, voidaanko oheishuoltajuuden päättymisestä sopia vanhempien välisellä sopimuksella, jonka sosiaalitoimi vahvistaa. On lain perusteluista kuitenkin tuotu esille, että vanhempien tekemällä uudella sopimuksella voidaan oheishuoltaja vapauttaa tehtävästään. Lapsenhuoltolain 8 §:n 4 momentin 1 kohdan säädösten mukaan tämänkaltaisen sopimuksen vahvistaminen edellyttää kuitenkin suostumusta oheishuoltajalta. Asia voidaan myös saattaa ratkaistavaksi tuomioistuimeen, jos asiassa ei ole yksimielisyyttä. Lisäksi oheishuoltaja voi lapsenhuoltolain 14 § 1 momentin säädösten mukaisesti hakemuksellaan vaatia tuomioistuimelta vapauttamista tehtävästä. (HE 88/2018, 43; Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8 § 4 mom. 1 k.; 12 §; 14 § 1 mom.; Tolonen & Linnanmäki 2020, 116.)

7 LAPSEN HUOLLOSTA SOPIMINEN

Luvussa 6 käsiteltiin lainsäädännön valossa sopimusmenettelyä lapsen oheishuollosta, tietojensaantioikeudesta ja lapsen asumisesta oheishuoltajan luona. Tässä luvussa käsitellään, kuinka sopimus ja sen vahvistaminen tapahtuu konkreettisesti sosiaalilautakunnan toimesta. Eli käytännössä yleensä lapsen asuinpaikkakunnan lastenvalvojan luona tehtävästä sopimuksesta ja sen vahvistamisesta.

7.1 Lapsen huolto- ja tapaamisoikeussopimus

Lapsenhuoltolain uudistuksen yhteydessä lakiin lisättiin säännös siitä, että Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (jäljempänä THL) vahvistaa lapsen huolto- ja tapaamisoikeussopimuksissa käytettyjen lomakkeiden kaavan. Vaikka lapsenhuolto- ja tapaamisoikeussopimusta ei tehtäisi THL:n sopimus pohjalle, tulee sopimuksen kuitenkin sisällöllisesti vastata sitä. THL:n www-sivuilta löytyvät vahvistetut sopimus pohjat, jotka liittyvät lapsen huoltoon ja tapaamisoikeuteen. (HE 88/2018, 47; Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8 § 1 mom.; Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut 2021.)

Lapsen huolto- ja tapaamisoikeussopimus pohja löytyy THL:n www-sivuilta asiakirjapohjana (liite 1) sekä sähköisesti täytettävässä muodossa. Lisäksi päätös lapsen huolto- ja tapaamisoikeussopimuksen vahvistamisesta löytyy asiakirjapohjana (liite 2) sekä sähköisesti täytettävässä muodossa. Asiakirjapohjat löytyvät sekä suomen- että englanninkielisinä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut 2021.)

Sopimus on lapsikohtainen eli se tulee tehdä jokaiselle lapselle erikseen, vaikka sopijapuolet olisivat samat. Lomakkeeseen tulee merkitä sopijapuolet, jotka oheishuoltajuudesta sopiessa usein ovat vanhempi tai vanhemmat ja oheishuoltajaksi aikova eli henkilö, jolle lapsen huolto uskotaan vanhemman tai vanhempien ohella. Lomakkeeseen merkitään mitä sopimuksen sisältö koskee eli lapsen huoltoa, lapsen asumista, tiedonsaantioikeutta vai tapaamisoikeutta. Sopimus voi myös koskea esimerkiksi molempia sekä lapsen huoltoa että asumista. Tällöin vanhempi tai vanhemmat voivat sopia esimerkiksi oheishuoltajuuden lisäksi myös lapsen asumisesta oheishuoltajan

luona kokonaan tai osittain. Sopimus tulee allekirjoittaa jokaisen sopijapuolen osalta. Sopimuksessa on lisäksi kohta lapsen mielipiteen selvittämisestä, jonka täyttää sopimuksen vahvistava viranomainen. Joissakin tapauksissa sopimuksen vahvistaminen edellyttää lisäksi muun henkilön suostumuksen saamista laissa erikseen määritellyissä tilanteissa. Sopimuksen teon jälkeen sosiaalilautakunta tekee kirjallisen päätöksen, jolla vahvistaa tai jättää vahvistamatta sopimuksen. (Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut 2021.)

7.2 Huoltotietojen ilmoittaminen väestötietojärjestelmään

Kun kunnan sosiaalihuollosta vastaava toimintayksikkö tai käräjäoikeuden toimintayksikkö vahvistaa lapsen huoltoa koskevan sopimuksen, tulee heidän ilmoittaa vahvistetut sopimukset sähköisesti väestötietojärjestelmään. Tällä hetkellä toimintayksiköt käyttävät tietojen ilmoittamiseen pääsääntöisesti HuoltoWeb-suorakäyttöliittymää, jolla huoltotiedot siirtyvät helposti ja nopeasti väestötietojärjestelmään. Organisaatioilmoittajat käyttävät HuoltoWeb-suorakäyttöliittymää tilapäisesti siihen saakka, kunnes organisaatioiden omat järjestelmät tukevat uudistetun lapsenhuoltolain vaatimuksia. Poikkeustapauksissa lapsen huoltotiedot on edelleen mahdollista toimittaa paperilla Digi- ja Väestövirastoon (jäljempänä DVV). (Digi- ja väestötietoviraston www-sivut 2021.)

HuoltoWeb on maksuton sovellus, joka on luotu kuntien lastenvalvojien ja tuomioistuinten käyttöön. HuoltoWeb:llä pystytään ilmoittamaan väestötietojärjestelmään alaikäisen lapsen huoltotietoja. Viranomaisen puolesta myös DVV:n virkailija pystyy HuoltoWeb:llä tallentamaan lasten huoltotietoja. Huoltotietoja koskevat ilmoitukset, jotka rekisteröidään HuoltoWeb:llä, välittyvät reaaliaikaisesti väestötietojärjestelmään. HuoltoWeb:llä tehtävä suorailmoittaminen vähentää huoltotietojen ilmoittamisen tarvetta paperilla. (Miettinen 2020, 5.)

8 TYÖN TOTEUTUS

Tässä luvussa käsitellään oppaan toteutusta konstruktiiivisen tutkimusprosessin keinoin, jotka Lukka (2001) menetelmäartikkelissaan on tuonut esille. Tutkimusmenetelmiä ja erityisesti konstruktiiivisen lähestymistapaan liittyvää tutkimusprosessia käsitellään tarkemmin tutkimusmenetelmiä käsittelevässä alaluvussa 2.5. Tutkimuksen lopputuloksena syntynyt uusi konstruktio eli opas oheishuoltajuudesta leskiperheille löytyy työn lopussa liitteistä (liite 4).

Tutkimusaiheen relevanssi on peruste konstruktiiivisen lähestymistavan käyttämiseen. Konstruktiiivisen tutkimuksen ensimmäinen ja tärkein vaihe onkin tutkimusaiheen valinta. Ensin tuleekin pohtia, onko tutkimusaihe merkittävä käytännöllisesti ja teoreettisesti, näin tulee varmistettua tutkimusongelman relevanssi. (Lukka 2001.) Tutkimusaiheeksi valikoitui henkilökohtaisen kokemuksen ja mielenkiinnon myötä oheishuoltajuus. Tutkimusaiheen relevanssin eli merkityksellisyys ja käyttökelpoisuus varmistettiin tutkimalla, onko oheishuoltajuudesta tehty tutkimuksia tai uusia konstruktioita eli tässä tapauksessa oheishuoltajuuteen liittyviä oppaita tai julkaisuja. Oheishuoltajuuteen liittyviä julkaisuja, tutkimuksia tai oppaita ei tutkimuksen perusteella juuriakaan löytynyt. Oheishuoltajuudesta löytyi vain yksi opas ja tämäkin oli toteutettu ennen lapsenhuoltolain uudistusta, jonka vuoksi oheishuoltajuuteen liittyvää sopimusmenettelyä ei ole kyseisessä oppaassa käsitelty. Lisäksi tämä opas oli toteutettu lastensuojelullisesta näkökulmasta. Oheishuoltajuutta ei myöskään tutkimuksen perusteella ole tuotu leskiperheiden näkökulmasta esille. Tutkimusaiheena leskiperheille suunnattu opas oheishuoltajuudesta onkin hyvin relevanssi.

Konstruktiiivisen tutkimuksen toinen vaihe on selvittää tutkimusyhteistyö mahdollisuudet. Kysynnän ja tarjonnan tasapaino tulisi saavuttaa konstruktiiivisessä tutkimuksessa, jolloin molempien osapuolten tulisi sitoutua projektiin. Kirjallisen sopimuksen tekeminen on molempien osapuolten edun mukaista. (Lukka 2001.) Koska tutkimuksen perusteella syntyvä uusi konstruktio eli opas oheishuoltajuudesta on suunnattu leskiperheille, oli luonnollista ehdottaa yhteistyötä Nuoret Lesket ry:lle. Yhdistyksessä koettiin, että tämän kaltaiselle oppaalle olisi varmasti kysyntää. Yhdistys lähtikin opinnäytetyön toimeksiantajaksi ja asiasta tehtiin kirjallinen opinnäytetyösopimus.

Konstrukttiivisen tutkimusprosessin kolmas vaihe on hankkia syvällinen aiheen tuntemus. Tutkijan tulee hankkia syvällinen tutkimusaiheen tuntemus sekä käytännöllisesti että teoreettisesti. (Lukka 2001.) Tutkimusaiheen teoriaa tutkittiin lainopin menetelmin. Lainopillinen tutkimus muodostuu ajantasaisten oikeuslähteiden varaan (Husa ym. 2010, 20.). Johtavana oikeuslähteenä toimi lapsenhuoltolaki ja sen uudistukseen liittyvä lainvalmisteluaineisto. Lisäksi lähteinä toimi oikeuskäytäntö ja oikeuskirjallisuus. Käytännön menettelytapoja tutkittiin oikeuslähteiden lisäksi esimerkiksi valtion virastojen verkkosivuilta.

Tutkimusprosessin neljännessä vaiheessa on tarkoitus innovoida ratkaisumalli ja kehittää konstruktio. Ratkaisumalli tulee ideoida ja kehittää tämän innovaation pohjalta uusi konstruktio, jolla ratkaistaan esillä oleva ongelma. (Lukka 2021.) Oman kokemukseni mukaan oheishuoltajuus on varsin heikosti tunnettu mahdollisuus leskiperheissä. Myös oheishuoltajuuteen liittyvä sopimismenettely on varsin tuore asia. Tarkoituksena onkin lisätä leskiperheiden tietoa oheishuoltajuudesta ja siitä koskevasta sopimismenettelystä. Tämän innovaation pohjalta syntyi uusi konstruktio eli opas oheishuoltajuudesta ja siihen liittyvästä sopimismenettelystä leskiperheille. Oppaan tarkoitus on erityisesti vastata seuraavaan kysymykseen: Mitä oheishuoltajuus tarkoittaa ja kuinka siitä voidaan sopia? Opas rakennettiin tämän kysymyksen ja aiemmin alaluvussa 2.3 käsitellyn opinnäytetyöongelman pohjalta. Teoriapohjana oppaalla oli opinnäytetyön teoriaosuus, jota oli tutkittu pääosin lainopin menetelmin. Opas rakentui seuraavien otsikoiden alle:

1. Mitä oheishuoltajuus tarkoittaa?
2. Tietojensaantioikeus vaihtoehtona oheishuoltajuudelle
3. Oheishuoltajan tehtävät
4. Lapsen edun tulkinta oheishuoltoratkaisuissa
5. Kuka voi toimia oheishuoltajana?
6. Kuinka oheishuoltajuudesta voi sopia?
7. Oheishuoltajuuden purkaminen
8. Lapsen asuminen oheishuoltajan luona
9. Oheishuoltajuus pähkinänkuoressa

Tutkimusprosessin viidennen vaiheen tarkoitus on toteuttaa ratkaisu ja testata sen toimivuus. Konstruktiivisen tutkimuksen yksi tärkeimmistä ominaispiirteistä on niin sanottu markkinatesti. Markkinatestillä tarkoitetaan ensimmäistä käytännön testiä, joka tehdään kehitetylle konstruktiolle. (Lukka 2001.) Opinnäytetyön konstruktiolle eli oppaalle tulee tehdä markkinatesti, jotta sen toimivuus saadaan testattua. Oppaan testaamisprosessi aloitettiin kartoittamalla vapaaehtoisia testajia, jotka kuuluvat kohderyhmään. Sosiaalisessa mediassa olevassa leskiperheille suunnatussa vertaistukiryhmässä julkaistiin ilmoitus, jossa tiedusteltiin halukkuudesta osallistua oppaan testaamiseen. Tässä ilmoituksessa ei vielä spesifioitu sitä mitä lapsen huoltoon liittyvää asiaa opas käsittelee. Ilmoituksessa ilmaistiin, että testajaksi etsitään leskiä, joilla on alaikäisiä huollettavia lapsia. Vapaaehtoiset testajat ilmoittivat sähköpostiosoitteensa yksityisviestillä. Vapaaehtoisille testajille lähetettiin sähköpostiviesti (liite 3), jonka saatekirjeessä kerrottiin, mistä on kysymys ja esitettiin kolme kysymystä. Vastaajia pyydettiin lukemaan opas ja vastaamaan kysymyksiin määräpäivään mennessä. Liitteenä sähköpostiviestissä oli itse opas ja SAMKin tietosuojaseloste, joka on tarkoitettu muun muassa SAMKin opiskelijoiden opinnäytetöihin. Tietosuojaseloste muokattiin vastaamaan tässä tutkimuksessa käytettäviä henkilötietoja. Tietosuojaseloste oli tarpeellinen liite, koska markkinatestauksessa käsitellään henkilötietoja eli tässä tapauksessa nimeä ja sähköpostiosoitetta. Tietosuojaselosteesta ja jo saatekirjeestäkin selvisi, että vastauksia käytetään anonymisti opinnäytetyössä ja henkilötiedot (nimi ja sähköpostiosoite) poistetaan asianmukaisesti opinnäytetyön valmistumisen jälkeen.

Vapaaehtoisia testajia pyydettiin vastaamaan seuraaviin kysymyksiin:

1. Tiesitkö ennen oppaan lukemista mitä oheishuoltajuus tarkoittaa?
2. Koetko, että oppaasta on hyötyä sinulle nyt tai mahdollisesti tulevaisuudessa? (Arvio asteikolla 1-5, joista 1 = ei lainkaan hyötyä - 5 = erittäin paljon hyötyä)
3. Jäikö mielestäsi oppaasta jokin asia epäselväksi tai käsittelemättä?

Markkinatestaukseen liittyvään kyselyyn vastauksia tuli viideltä leskeltä, joilla on alaikäisiä lapsia. Vastauksista ilmeni, että oheishuoltajuus oli kahdelle leskelle entuudestaan tuttua ja kolmelle leskelle uusi asia. Vastaajat, joille oheishuoltajuus oli uusi asia, arvioivat oppaan olevan heille hyödyllinen tai erittäin hyödyllinen. Vastaajat, joille oheishuoltajuus oli entuudestaan tuttua arvioivat oppaan neutraalimmin (arvio

asteikolla 3/5). Toinen neutraalisti vastanneista kertoi kuitenkin, että oppaasta olisi ollut hänelle aiemmin hyötyä. Vastauksissa opasta kuvailtiin hyväksi, selkeäksi, kattavaksi, tarpeelliseksi ja helppolukuiseksi. Lisäksi sain joitakin kysymyksiä ja parannusehdotuksia, joiden pohjalta tein oppaaseen pieniä tarkennuksia.

Konstruktiivisen tutkimusprosessin kuudennessa vaiheessa on tarkoitus analysoida prosessin tuloksia ja sen edellytyksiä. Silloin, kun konstruktio läpäisee ensimmäisen markkinatestin, voidaan pohtia olisiko konstruktio siirrettävissä toisiin organisaatioihin. Tässä vaiheessa on myös hyvä pohtia mitä muutoksia konstruktio vaatii, jotta se on siirrettävissä toisiin organisaatioihin. (Lukka 2001.) Markkinatesti tuotti odotetut ja toivotut tulokset eli opas on käyttökelpoinen ja täyttää sille asetetut tavoitteet. Vaikka opas on suunnattu leskiperheille, sitä pystyvät valtaosin jo, tässä muodossa, hyödyntämään myös monimuotoiset perheet ja ydinperheet, joissa on tarve saada tietoa oheishuoltajuudesta. Leskiperheeseen liittyviä käsitteitä muokkaamalla ja toisaalta tuomalla oppaassa esille oheishuoltajuuteen liittyviä erityistilanteita, pystyy konstruktion siirtämään myös toiselle organisaatiolle. Esimerkiksi, jos opas suunnattaisiin uusperheille, olisi oppaassa hyvä painottaa, että oheishuoltajuutta koskeva sopimus menettely vaatii myös toisen vanhemman hyväksynnän, vaikka hän ei olisikaan lapsen huoltaja.

Tutkimusprosessin viimeinen vaihe on tunnistaa ja analysoida teoreettinen kontribuutio. Teoreettista kontribuutiota on konstruktiivisessa tutkimuksessa mahdollista saavuttaa kahdessa mielessä; uusi konstruktio itsessään ja uuden konstruktion takana olevat riippuvuussuhteet. (Lukka 2001.) Tutkimuksen tuloksena syntyi uusi konstruktio eli opas, jollaista ei ole aiemmin tehty kohderyhmälle. Tutkimuksen tarkoituksena ei ollut luoda uutta teoriaa, vaan hyödyntää lainopin menetelmin olemassa olevaa teoriaa, jonka pohjalta luodaan uusi konstruktio. Kyseistä konstruktiota testattiin kohderyhmällä ja se todettiin toimivaksi.

9 YHTEENVETO, POHDINTAA JA ITSEARVIOINTI

Tutkimukseni tavoite oli tehdä leskiperheille selkokielen suppea opas oheishuoltajuudesta ja kuinka siitä koskevasta järjestelystä voidaan sopia. Lisäksi itse opinnäytetyön on tarkoitus toimia kattavampana oppaana aiheeseen. Mielestäni onnistuin tuottamaan käytännönläheisen oppaan leskiperheille. Myös markkinatettiin osallistuneiden leskien mielestä opas oli selkeä, kattava ja tarpeellinen.

Itse opinnäytetyön teoriaosuuden rajaaminen oli itselle osin haasteellista ja työstä olisi helposti pystynyt tekemään liian laajan. Onnistuin kuitenkin mielestäni rajaamaan työni teoriaosuuden tarkoituksen mukaiseksi. Alussa pelkäsin, että työni jää liian suppeaksi aihevalinnan vuoksi ja alkuperäisen suunnitelman mukaan minun oli lisäksi tarkoitus kirjoittaa myös perheensisäisestä adoptiosta ns. vaihtoehtona oheishuoltajuudelle. Pohdimme väliseminaarin jälkeen ohjaajan kanssa, olisiko perheensisäinen adoptio syytä rajata työstä pois. Päädyinkin jättämään tämän osan työstäni kokonaan pois. Suurin syy tälle oli tiedon karttuminen aiheesta, ja sen myötä en pitänyt perheensisäistä adoptiota enää sen kaltaisena vaihtoehtona oheishuoltajuudella, että se sopisi työni tavoitteisiin. Lisäksi perheensisäinen adoptio leskiperheessä vaatisi mielestäni melkein pä kokonaan oman tutkimuksensa ja oppaansa. Lukiessani lapsenhuoltolakia ja sitä koskevaa oikeuskirjallisuutta, uutena asiana minulle selvisi tietojensaantioikeus, jonka koin koskevan enemmän työtäni ja olevan niin sanottu vaihtoehto oheishuoltajuudelle. Päädyinkin lisäämään tietojensaantioikeuden ja sitä koskevan sopimusmenettelyn opinnäytetyöhöni.

Mielestäni oheishuoltajuudesta kertovan oppaan tarve leskiperheille on ilmeinen ja tätä ajatusta vahvasti markkinatettiin osallistuneiden leskien kommentit. Huomasin esimerkiksi oikeuskirjallisuutta tutkiessani, että tapausesimerkkeinä tuotiin esille tilanteita, joissa on etä- ja lähivanhempi. Eräässä kirjassa oli maininta ainoasta vanhemmasta, mutta mikään tutkimani lähde ei suoraan tuonut esimerkkinä tilannetta, jossa lapsen toinen vanhempi olisi kuollut. Tämä vahvistaa käsitystäni siitä, että oheishuoltajuus ei ole kovin tunnettu mahdollisuus leskiperheiden keskuudessa. Jos oheishuoltajuutta ei tuoda leskiperheiden näkökulmasta esille, ei tieto myöskään niin hyvin tavoiteta heitä. Tutkimukseni perusteella kuitenkin on ilmiselvää, että lapsen toisen

huoltajan kuoleman jälkeen, oheishuoltajuutta koskevaan järjestelyyn on jo sinällään lapsen edusta lähtevä tarve.

Opinnäytetyöstäni ajankohtaisen tekee lapsenhuoltolain uudistus, joka astui voimaan 1.12.2019. Aiemman lainsäädännön aikana oheishuoltajuudesta pystyi päättämään vain tuomioistuin. Tällöin lapsen edun tulkintakin jäi tuomioistuimen vastuulle. Lapsenhuoltolain uudistuksen jälkeen oheishuoltajuudesta on pystynyt sopimaan sosiaalilautakunnan eli käytännössä lastenvalvojan vahvistamalla sopimuksella. Tällöin lastenvalvojan harkittavaksi jää, onko sopimus lapsen edun mukainen ja voidaanko se vahvistaa. Itseäni jäi mietityttämään, että jättääkö tämä lastenvalvojalle liian suuren vastuun lapsen edun määrittämiselle. Pohdin myös sitä, onko lapsen edun määrittämiseen olemassa lastenvalvojilla selkeää ohjeistusta ja onko se yhtenäinen eri kuntien kesken. Nämä asiat eivät selvinneet minulle aihetta tutkiessani ja tämä olisikin hyvin mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe.

Oheishuoltajuudesta ei ole juurikaan tehty tutkimuksia. Tämänkaltaisille tutkimuksille olisi kuitenkin selvästi tarvetta, kun mietitään nykyisten perherakenteiden moninaisuutta. Jatkotutkimuksena olisikin mielenkiintoista tehdä empiirinen tutkimus oheishuoltajuudesta leskiperheissä tai muissa monimuotoisissa perheissä esimerkiksi uusperheissä. Tutkimuksessa voisi selvittää muun muassa oheishuoltajuuden vaikutuksia perheen arjessa.

KKO 2003:7

Laki holhoustoimesta 1.4.1999/442 muutoksineen.

Laki lapsen elatuksesta 5.9.1975/704 muutoksineen.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361 alkuperäisenä.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361 muutoksineen.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812 muutoksineen

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 21.5.1999/621 muutoksineen.

Lukka, K. 2001. Konstruktiivinen tutkimusote. Viitattu 20.11.2021. <https://metodix.fi/2014/05/19/lukka-konstruktiivinen-tutkimusote/>

Miettinen, T. 2020. HuoltoWeb -käyttöliittymä lapsen huoltotietojen ilmoittamiseen. Ohje tuomioistuimille, sosiaalivirastojen lasten- valvojille ja Digi- ja väestötietoviraston huoltojen käsittelijöille. Viitattu 15.10.2021. https://dvv.fi/documents/16079645/17424217/HuoltoWeb_Lapsen+huoltotietojen+ilmoittaminen%2C+käyttäjän+ohje+2.0.pdf/5d064072-64fc-95e3-c4c2-50464d3db60c/HuoltoWeb_Lapsen+huoltotietojen+ilmoittaminen%2C+käyttäjän+ohje+2.0.pdf

Monimuotoiset perheet-verkoston www-sivut. 2021. Viitattu 14.4.2021. <https://monimuotoisetperheet.fi>

Nuoret Lesket ry:n www-sivut. 2021. Viitattu 14.4.2021. <https://nuoretlesket.fi>

Nystén, T. 2015. Parisuhteen juridiikka. Helsinki: Helsingin kauppakamari.

Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2014. Kehittämistyön menetelmät: Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. 3. uud. p. [Helsinki]: Sanoma Pro. Viitattu 17.10.2021.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut. 2021. Lapsen huolto- ja tapaamisoikeussopimus. Viitattu 15.10.2021. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/perheoikeudelliset-palvelut/lapsen-huolto-ja-tapaamisoikeussopimus>

Tilastokeskuksen www-sivut. 2021. Viitattu 14.4.2021. <https://www.tilastokeskus.fi>

Tolonen, H. & Linnanmäki, K. 2020. Uudistunut lapsenhuoltolaki. Helsinki: Alma Talent.

UEF//CONNECT:n www-sivut 2021. Empiirisen oikeustutkimuksen yksikkö. Viitattu 20.11.2021. <https://uefconnect.uef.fi/tutkimusryhma/empiirisen-oikeustutkimuksen-yksikko/>

Yleissopimus lapsen oikeuksista. A 16.8.1991, SopS 60.

Lapsen huolto- ja tapaamisoikeussopimus	Asianumero
--	------------

Lapsi	Sukunimi	Etunimet	Henkilötunnus
	Kotikunta	Postiosoite	

Sopijapuolet	☐ Vanhempi ☐ Muu henkilö	Sukunimi	Etunimet	Henkilötunnus
	Kotikunta	Postiosoite		
	☐ Vanhempi ☐ Muu henkilö	Sukunimi	Etunimet	Henkilötunnus
	Kotikunta	Postiosoite		
	☐ Vanhempi ☐ Muu henkilö	Sukunimi	Etunimet	Henkilötunnus
	Kotikunta	Postiosoite		
	☐ Vanhempi ☐ Muu henkilö	Sukunimi	Etunimet	Henkilötunnus
	Kotikunta	Postiosoite		

Sopimuksen sisältö
Me allekirjoittaneet olemme sopineet seuraavaa:
☐ Lapsen huolto ☐ Asuminen ☐ Tiedonsaantioikeus ☐ Tapaamisoikeus

Lapsen huolto
Lapsen huolto uskotaan
☐ molemmille vanhemmille yhteisesti ☐ yksin toiselle vanhemmalle: Nimi:
☐ vanhemman tai vanhempien ohella seuraavalle henkilölle/seuraaville henkilöille: Nimi/Nimet:
☐ Huoltajat sopivat lapsen huoltoon liittyvien tehtävien keskinäisestä jaosta seuraavasti (täytetään vain jos tehtävien jaosta sovitaan erikseen):

Asuminen	
Lapsi asuu	
☐ vanhemman luona:	Nimi:
☐ oheishuoltajan luona:	Nimi:
☐ vuorotellen seuraavien henkilöiden luona:	Nimet:
Vuoroasumisen tarkemmat ehdot:	
Väestökirjanpitäjälle ilmoitetaan, että lapsen virallinen asuinpaikka on seuraavan henkilön luona (täytetään vain vuoroasumisesta sovittaessa):	

Tiedonsaantioikeus
Seuraavalla henkilöllä, joka ei ole huoltaja, on sama oikeus kuin huoltajalla saada lasta koskevia salassa pidettäviä tietoja viranomaisilta ja yksityisiltä palveluntuottajilta:
☐ kaikissa lasta koskevissa asioissa
☐ seuraavasti:

Tapaamisoikeus
Tapaamisoikeudesta sovitaan seuraavasti:

Muutettava sopimus tai päätös			
Tällä sopimuksella muutetaan			
☐ sosiaalilautakunnan vahvistamaa sopimusta:	Päivämäärä	Paikka	Asiakirjatunnus
☐ oikeuden antamaa päätöstä:	Päivämäärä	Paikka	Asiakirjatunnus
Tarvittaessa lisätieto siitä, miltä osin aiempi sopimus tai päätös jää voimaan:			

Lisätietoja
Lisäksi olemme sopineet seuraavaa:

Liitteet

Allekirjoitukset		
Allekirjoitus Nimenselvennys	Päivämäärä	Paikka
Allekirjoitus Nimenselvennys	Päivämäärä	Paikka
Allekirjoitus Nimenselvennys	Päivämäärä	Paikka
Allekirjoitus Nimenselvennys	Päivämäärä	Paikka

Lapsen mielipiteen selvittäminen
☐ Vanhemmat ovat keskustelleet lapsen kanssa ja välittäneet tiedon lapsen toivomuksista ja mielipiteestä lastenvalvojalle.
☐ Lastenvalvoja tai muu sopimuksen valmistelusta vastannut henkilö on keskustellut lapsen kanssa henkilökohtaisesti.
☐ Lapsen mielipide on selvitetty muulla tavoin, miten:
☐ Lapsen mielipiteen selvittäminen ei ole ollut lapsen ikä ja kehitystaso huomioon ottaen mahdollista.

Suostumukset			
☐ Oheishuoltajan suostumus	☐ Suostumus henkilöltä, jolle on vahvistettu aiemmin tiedonsaantioikeus		☐ Suostumus lain 9 c §:ssä tarkoitettulta lapselle erityisen läheiseltä henkilöltä
Allekirjoitus	Henkilötunnus	Päivämäärä	Paikka
Nimenselvennys			
☐ Oheishuoltajan suostumus	☐ Suostumus henkilöltä, jolle on vahvistettu aiemmin tiedonsaantioikeus		☐ Suostumus lain 9 c §:ssä tarkoitettulta lapselle erityisen läheiseltä henkilöltä
Allekirjoitus	Henkilötunnus	Päivämäärä	Paikka
Nimenselvennys			
☐ Oheishuoltajan suostumus	☐ Suostumus henkilöltä, jolle on vahvistettu aiemmin tiedonsaantioikeus		☐ Suostumus lain 9 c §:ssä tarkoitettulta lapselle erityisen läheiseltä henkilöltä
Allekirjoitus	Henkilötunnus	Päivämäärä	Paikka
Nimenselvennys			
☐ Oheishuoltajan suostumus	☐ Suostumus henkilöltä, jolle on vahvistettu aiemmin tiedonsaantioikeus		☐ Suostumus lain 9 c §:ssä tarkoitettulta lapselle erityisen läheiseltä henkilöltä
Allekirjoitus	Henkilötunnus	Päivämäärä	Paikka
Nimenselvennys			

Päätös lapsen huolto- ja tapaamisoikeussopimuksen vahvistamisesta	Asianumero
--	------------

Lapsi	Sukunimi	Etunimet	Henkilötunnus
--------------	----------	----------	---------------

Sopijapuolet	Sukunimi	Etunimet	Henkilötunnus
	Sukunimi	Etunimet	Henkilötunnus
	Sukunimi	Etunimet	Henkilötunnus
	Sukunimi	Etunimet	Henkilötunnus

Päätös		
Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/1983) 8 § :n nojalla asianumeroa koskeva		
☐ sopimus on vahvistettu. ☐ sopimusta ei ole vahvistettu, perustelu:		
Allekirjoitus	Päätöksen päivämäärä	Päätösnumero
Nimi	Puhelinnumero	
Virka-asema	Kunta	

Jakelu

Liitteeksi muutoksenhakuohje

Hei,

Olen Suvi Lintula ja opiskelen Satakunnan ammattikorkeakoulussa liiketaloutta. Teen tällä hetkellä opinnäytetyötäni yhteistyössä Nuoret Lesket ry:n kanssa. Opinnäytetyöni aiheena on ”Oheishuoltajuus – Opas leskiperheille”. Opinnäytetyöni osana tuotan sisällöllisesti oppaan, jonka on tarkoitus tuoda leskiperheille tietoa oheishuoltajuudesta ja kuinka siitä koskevasta järjestelystä on mahdollista sopia.

Pyydänkin nyt sinua lukemaan liitteenä olevan oppaan ja vastaamaan alla oleviin kysymyksiin oppaan sisällöstä. Pyydän ystävällisesti vastausta viimeistään perjantaina 19.11.2021.

Kyselyyn osallistuminen on vapaaehtoista. Käytän vastauksia anonymisti opinnäytetyössäni. Henkilötiedot (nimi ja sähköpostiosoite) pysyvät vain minun tiedossani ja ne poistetaan asianmukaisesti opinnäytetyön valmistumisen jälkeen. Tarkemmat tiedot liitteenä olevassa tietosuojaselosteessa.

Suuri kiitos osallistumisesta oppaan testaamiseen!

Kysymykset:

1. Tiesitkö ennen oppaan lukemista mitä oheishuoltajuus tarkoittaa?
2. Koetko, että oppaasta on hyötyä sinulle nyt tai mahdollisesti tulevaisuudessa? (Arvio asteikolla 1-5, joista 1 = ei lainkaan hyötyä - 5 = erittäin paljon hyötyä)
3. Jäikö mielestäsi oppaasta jokin asia epäselväksi tai käsittelemättä?

Ystävällisin terveisin,

Suvi Lintula

p.xxx-xxxxxxx

OHEISHUOLTAJUUS
-
OPAS LESKIPERHEILLE

SAATESANAT

Tämä opas on tehty Satakunnan ammattikorkeakoulun liiketalouden koulutusohjelmaan liittyvän opinnäytetyön osana. Opas on tehty yhteistyössä Nuoret Lesket ry:n kanssa ja toivon sen tuovan leskiperheille tietoa oheishuoltajuudesta ja kuinka sitä koskevasta järjestelystä voidaan sopia.

Henkilökohtaisen kokemuksen kautta, ymmärrän millaiset velvoitteet leskelle siirtyvät puolison kuollessa. Jos perheessä on alaikäisiä lapsia, myös heidän huoltajuus ja siihen liittyvät velvoitteet siirtyvät yksin leskelle. Ilmeselvää onkin, että leski tarvitsee kaiken mahdollisen tuen mitä on saatavilla. Oheishuoltajuuden myötä leski pystyy jakamaan lapsen huoltoon liittyviä velvoitteita ja vastuita lapselle läheisen aikuisen kanssa.

Opas on kirjoitettu marraskuussa 2021 voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti, joten tämän jälkeen mahdollisesti tulleita lainsäädännön muutoksia ei ole huomioitu oppaassa.

Toivon, että oppaasta on hyötyä teidän perheellenne!

Ylöjärvellä 20. päivänä marraskuuta 2021
Suvi Lintula

Sisällysluettelo

SAATESANAT	2
1. MITÄ OHEISHUOLTAJUUS TARKOITTA?	4
2. TIETOJENSAANTIOIKEUS VAIHTOEHTONA OHEISHUOLTAJUUELLE	5
3. OHEISHUOLTAJAN TEHTÄVÄT	6
4. LAPSEN EDUN TULKINTA OHEISHUOLTORATKAISUSSA	8
5. KUKA VOI TOIMIA OHEISHUOLTAJANA?	8
6. KUINKA OHEISHUOLTAJUUESTA VOI SOPIA?	10
7. OHEISHUOLTAJUUDEN PURKAMINEN.....	11
8. LAPSEN ASUMINEN OHEISHUOLTAJAN LUONA	11
9. OHEISHUOLTAJUUS PÄHKINÄNKUORESSA.....	12

1. MITÄ OHEISHUOLTAJUUS TARKOITTAÄ?

Lapsen vanhempien lisäksi, lapsen huoltajana, vanhemman tai vanhempien ohella, voi toimia myös muu lapselle läheinen aikuinen eli oheishuoltaja. Oheishuoltajalle kuuluvat lähtökohtaisesti kaikki samat oikeudet ja velvollisuudet, jotka kuuluvat lapsen huoltajana toimivalla vanhemmalla. Lapsen huoltoon kuuluvista tehtävien jaoista voidaan sopia myös erikseen huoltajien kesken.

Oheishuoltajuus ei tee henkilöstä lapsen oikeudellista vanhempaa, vaan oheishuoltajan ja lapsen välille muodostuu huoltajuussuhde. Näin ollen oheishuoltajan ja lapsen välille ei myöskään muodostu tapaamisoikeutta, elatusvelvollisuutta eikä perintöoikeutta. Jos esimerkiksi lesken uudelle aviopuolisolle halutaan muodostaa oikeudellinen vanhemmuus, täytyy se toteuttaa perheen sisäisenä adoptiona.

Oheishuoltaja ei ole lapsen elatuksesta velvollinen, vaan elatusvelvollisuus säilyy lapsen vanhemmalla tai vanhemmilla. Kuitenkin oheishuoltajasta tulee muiden huoltajien ohella lapsen edunvalvoja, jos toisin ei ole sovittu tai määrätty. Edunvalvojan tehtäviin kuuluu lapsen taloudellisten asioiden hoitaminen.

Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annettuun lakiin eli lapsenhuoltolakiin tehtiin mittava uudistus, joka astui voimaan 1.12.2019. Ennen tätä oheishuoltajuutta koskeva järjestely vaati käräjäoikeuden päätöksen. Uudistuksen myötä oheishuoltajuudesta voidaan sopia vanhemman tai vanhempien ja oheishuoltajaksi aikovan välisellä sopimuksella. Lisäksi lastenvalvojan täytyy vahvistaa lapsen huoltoa koskeva

sopimus. Poikkeustapauksissa myös tuomioistuin voi tehdä edelleen päätöksen oheishuoltajuutta koskevasta järjestelystä. Edellytyksenä oheishuoltoa koskevaan järjestelyyn on, että siihen on lapsen edusta lähtevä tarve ja sen on oltava lapsen edun mukainen. Oheishuoltajaksi aikovan suostumus on myös edellytys sopimuksen vahvistamiselle tai määräämiselle.

2. TIETOJENSAANTIOIKEUS VAIHTOEHTONA OHEISHUOLTAJUUDELLE

Lähtökohtaisesti vain huoltaja voi saada lasta koskevia salassa pidettäviä tietoja viranomaisilta ja yksityisiltä palveluntuottajilta. Tämän lisäksi kuitenkin myös muulle henkilölle, kuin huoltajalle tai vanhemmalle, voidaan antaa tietojensaantioikeus.

Salassa pidettävillä tiedoilla tarkoitetaan esimerkiksi päiväkodista ja koulusta saatavia lasta koskevia tietoja. Lisäksi terveydenhoitolaitosten ja sosiaalitoimen antamat lasta koskevat tiedot ovat salassa pidettäviä.

Tietojensaantioikeuden avulla voidaan edistää lapselle läheisen aikuisen mahdollisuuksia osallistua lapsen hoitoon ja kasvatukseen. Tietojensaantioikeus ei tarkoita siis huoltajuutta lapseen, vain ainoastaan sitä, että on oikeus saada lasta koskevia tietoja esimerkiksi päivähoidosta, koulusta tai terveydenhoitolaitoksesta.

Tietojensaantioikeudesta muulle henkilölle, kuin lapsen vanhemmalle tai huoltajalle, voidaan sopia tai se voidaan

määrätä samalla tavalla kuin oheishuoltajuus.
Tietojensaantioikeutta koskevan järjestelyn edellytykset ovat myös samat kuin oheishuoltajuutta koskevassa järjestelyssä.

Tietojensaantioikeus voidaan tarvittaessa rajoittaa koskemaan vain tiettyjä sopimuksessa määrättyjä asioita tai siitä voidaan rajata tiettyjä asioita pois. Tietojensaantioikeus voidaan sopia koskemaan pelkästään esimerkiksi lapsen varhaiskasvatukseen liittyviä asioita. Tai sopimus voi koskea esimerkiksi kaikkia lasta koskevia salassa pidettäviä asioita, mutta terveydenhoitoon liittyvät asiat ovat rajattu sopimuksesta pois.

3. OHEISHUOLTAJAN TEHTÄVÄT

Oheishuoltajalla on lähtökohtaisesti samat oikeudet ja velvollisuudet kuin lapsen huoltajana toimivalla vanhemmalla. Kun puhutaan huoltajasta ja huoltajan tehtävistä tämä tarkoittaaakin sekä huoltaja-vanhempaa että oheishuoltajaa. Lapsen huoltajilla on lain mukainen yhteistoimintavelvoite ja näin ollen heidän lähtökohtaisesti tulee päättää yhdessä lasta koskevista asioista. Tehtävien jaosta voidaan myös sopia poikkeavalla tavalla.

Lapsen huolto tarkoittaa käytännössä lapsen päivittäistä huolenpitoa ja päätöksentekoa asioista, jotka koskevat lasta. Lapsen huollosta vastaavat hänen huoltajansa, jotka usein ovat hänen molemmat vanhempansa. Aina kuitenkin vanhempi ei ole välttämättä lapsen huoltaja. On myös mahdollista, että huollosta vastaa joku muu henkilö kuin lapsen vanhempi. Leskiperheen tilanteessa elossa oleva vanhempi yleensä yksin toimii lapsensa huoltajana.

Huolehtiminen lapsen jokapäiväisistä tarpeista eli hoidosta, kasvatuksesta ja valvonnasta kuuluvat huoltajan tehtäviin. Myös lapsen henkilökohtaisista asioista päättäminen ja lapsen henkilöä koskevissa asioissa lapsen edustaminen kuuluvat huoltajan tehtäviin. Huoltajan oikeus ja velvollisuus on huolehtia siitä, että lapsen oikeudet toteutuvat parhaalla mahdollisella tavalla. Huoltajan tulee myös huomioida, että lapsen kehitys ja hyvinvoinnin edistäminen on lähtökohtana, kun päätetään lasta koskevista asioista.

Kun tehdään lasta koskevia päätöksiä, huoltajan tulisi lapsen ikä- ja kehitystasoon ja asian laatuun nähden sopivalla tavalla keskustella asiasta lapsen kanssa. Myös lapsen mielipide tulee ottaa huomioon, kun häntä koskevia päätöksiä tehdään. Lapsen huoltajalla on lähtökohtaisesti oikeus saada lasta koskevia salassa pidettäviä tietoja viranomaisilta ja yksityisiltä palveluntarjoajilta.

Lapsenhuoltolain mukaan ”*lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Huollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiansa välillä. Myös muita lapselle tärkeitä ihmissuhteita on vaalittava. Lasta on suojeltava kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, huonolta kohtelulta ja hyväksikäytöltä.*”

4. LAPSEN EDUN TULKINTA OHEISHUOLTORATKAISUSSA

Oheishuoltoa koskevaan järjestelyyn tulee olla lapsen edusta lähtevä tarve ja sen täytyy olla lapsen edun mukainen. Jokainen tilanne tulee arvioida erikseen tapauskohtaisesti.

Lain säädännössä ei ole erikseen määritelty kuinka monta huoltajaa lapsella voi olla. Jos oheishuoltoa koskeva järjestely tarkoittaisi lapsen huollon uskomista useammalle kuin kahdelle henkilölle, tulisi lastenvalvojan oheishuoltajuussopimusta vahvistaessaan harkita, onko sopimus lapsen edun mukainen. Oikeuskäytännössä on kuitenkin yleisesti katsottu lapsen edun mukaiseksi tilanne, jossa tosiasiallinen vanhempi määrätään oheishuoltajaksi, kun lapsella ei ole toista oikeudellista vanhempaa. Käytännössä tämä tarkoittaaakin sitä, että leskiperheillä yleensä on jo sinällään oheishuoltoa koskevaan järjestelyyn lapsen edusta lähtevä tarve.

5. KUKA VOI TOIMIA OHEISHUOLTAJANA?

Lapsenhuoltolaissa ei ole erikseen säädetty kuka voi toimia lapsen oheishuoltajana. Oheishuoltajan ei siis tarvitse olla esimerkiksi sukua lapselle. Tärkeintä on, että oheishuoltoa koskeva järjestely on lapsen edun mukainen. Myös lapsen mielipidettä asiasta on kuunneltava siten, kuin se on lapsen ikä- ja kehitystasoon nähden mahdollista.

Oheishuoltaja toimii lapsen huoltajan tai huoltajien kanssa yhteistyössä, joten myös heidän välinen yhteistyökyky on

tärkeää. Esimerkiksi, jos oheishuoltaja ja lapsen huoltajavanhempi eivät tule toimeen keskenään, on tällöin lapsen asioiden hoitokin yhdessä hankalaa.

Oheishuoltajana voikin toimia kuka tahansa lapselle läheinen aikuinen, joka on antanut tähän suostumuksensa.

Oheishuoltajuutta harkittaessa on syytä pohtia, onko ratkaisu arjen sujuvuuden kannalta paras ratkaisu.

Esimerkiksi jos oheishuoltajaksi halutaan lesken uusi puoliso, joka asuu samassa taloudessa lapsen ja lesken kanssa, on oheishuolto todennäköisesti arkea helpottava ratkaisu. Tällöin leski ja uusi puoliso päättävät lapsen huollollisista asioista yhdessä. Lisäksi, jos perheessä on esimerkiksi lesken ja uuden puolison yhteisiä lapsia, oheishuoltajuus tuo perheen lapsia huollollisesti tasa-arvoisempaan asemaan.

Jos taas oheishuoltajaksi halutaan eri taloudessa asuva henkilö, esimerkiksi isovanhempi, voidaan tällöin punnita riittäisikö tietojensaantioikeus oheishuoltajuuden sijasta. Tällöin esimerkiksi lääkärikäynnit tai kouluasioiden hoitaminen onnistuu ilman mahdollisia tiedonsaantiongelmia. Toisaalta huoltajan ei tällöin tarvitse pyytää lupaa esimerkiksi passin hankkimiseen, koska tietojensaantioikeus ei tuo huoltajan vastuita ja velvollisuuksia.

6. KUINKA OHEISHUOLTAJUUDESTA VOI SOPIA?

Oheishuoltajuudesta voidaan sopia lapsen huoltajan tai huoltajien ja oheishuoltajaksi aikovan välisellä sopimuksella. Jos lapsella on vanhempi, joka ei kuitenkaan ole hänen huoltajansa, tarvitaan myös hänen suostumuksensa.

Oheishuoltoa koskeva sopimus tehdään kirjallisesti lapsen asuinpaikkakunnan sosiaalitoimessa eli käytännössä yleensä lastenvalvojan luona. Sopimus täytetään pääsääntöisesti Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) vahvistamalle sopimus pohjalle. Jos sopimusta ei tehdä vahvistetulle sopimus pohjalle, tulee sopimuksen kuitenkin sisällöllisesti vastata sitä. Jotta sopimus on täytäntöönpanokelpoinen, tulee se myös vahvistaa lastenvalvojan toimesta. Sopimuksen vahvistamisen jälkeen lastenvalvoja ilmoittaa uudet huoltotiedot väestötietojärjestelmään pääsääntöisesti sähköisesti.

Ensimmäinen askel oheishuoltajuutta koskevaan ratkaisuun on, että keskustele oheishuoltajuudesta henkilön kanssa, jonka kanssa siitä aiotaan sopia.

Asiasta tulisi myös keskustella lapsen kanssa, siten kuin se lapsen ikä- ja kehitystasoon nähden on mahdollista. Lapsen mielipide ja näkemys tulisi myös ottaa huomioon päätöstä tehdessä.

Tämän jälkeen kannattaa ottaa yhteyttä esimerkiksi puhelimitse lapsen asuinpaikkakunnan lastenvalvojaan ja keskustella asiasta hänen kanssansa. Samalla todennäköisesti sovitaan ajankohta, jolloin sopimus tehdään ja vahvistetaan sosiaalitoimessa.

7. OHEISHUOLTAJUUDEN PURKAMINEN

Oheishuoltosopimusta voidaan muuttaa, jos olosuhteet ovat muuttuneet sopimuksen vahvistamisen jälkeen tai siihen on muuten aihetta. Oheishuoltaja voidaan vapauttaa tehtävästään uudella sopimuksella, joka on lastenvalvojan vahvistama. Huomioitavaa kuitenkin on, että tähän on oltava oheishuoltajan suostumus ja asian tulee olla riidaton ja lapsen edun mukainen. Asia voidaan myös saattaa ratkaistavaksi tuomioistuimeen, jos asiassa ei ole yksimielisyyttä. Jos oheishuoltajuutta ei pureta, päättyy lapsen huoltajuus, kun lapsi täyttää 18 vuotta.

8. LAPSEN ASUMINEN OHEISHUOLTAJAN LUONA

Vanhempi tai vanhemmat voivat sopia oheishuoltajan kanssa lapsen asumisesta oheishuoltajan luona kokonaan tai osittain. Sopimus tulee olla lastenvalvojan vahvistama ja siihen tulee olla lapsen edusta lähtevä tarve ja sen tulee olla lapsen edun mukainen. Lapsen mielipidettä tulee myös kuunnella ja ottaa huomioon, siten kuin se on lapsen ikä- ja kehitystasoon nähden mahdollista.

9. OHEISHUOLTAJUUS PÄHKINÄNKUORESSA

- Lapsen vanhempien lisäksi, lapsen huoltajana, vanhemman tai vanhempien ohella, voi toimia myös muu lapselle läheinen aikuinen eli oheishuoltaja.
- Oheishuoltoa koskevaan järjestelyyn tulee olla lapsen edusta lähtevä tarve ja sen täytyy olla lapsen edun mukainen.
- Oheishuoltajalle kuuluu pääsääntöisesti samat oikeudet ja velvollisuudet kuin lapsen huoltajana toimivalle vanhemmalle.
- Oheishuoltajan ja lapsen välille ei kuitenkaan muodostu tapaamisoikeutta, elatusvelvollisuutta eikä perintöoikeutta.
- Oheishuoltajuudesta voidaan sopia vanhemman tai vanhempien ja oheishuoltajaksi aikovan välisellä sopimuksella, joka lastenvalvojan tulee vahvistaa.
- Erikseen voidaan sopia myös lapsen asumisesta oheishuoltajan luona osittain tai kokonaan.